NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXVIII. ÉVFOLYAM. 1907. JUNIUS. VI. FÜZET.

A ZENEAKADÉMIA ÜNNEPE.

Apponyi Albert gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter az országos zeneakadémia fölavató-ünnepén, melyet öt napon át a legkiválóbb hangverseny sorozattal egészítettek ki, nagy hatású beszédet mondott. Azt hisszük a legméltóbban emlékezünk meg e nagyjelentőségű ünnepről e szép beszéd közlésével.

«Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Sajátságos megilletődéssel szólok ebben az ünnepies pillanatban, mert most harmincöt esztendeje annak, hogy mint fiatal képviselő első képviselőházi fölszólalásomban az országos zeneakadémia létesítéséhez szükséges költségeknek megszavazása mellett foglaltam állást. Nem álmodtam én akkor, hogy hosszú évek multán én leszek oly szerencsés, hogy mint a kulturai tárcának vezetője ezt a naggyá nőtt intézetet fényes, maradandó hajlékába bevezessem. A nagyérdemű közönség el fogja nézni azt a gyöngeségemet, hogy ezzel a szubjektiv vonatkozással kezdtem beszédemet, mert a minori ad majus akarom rövid előadásomat fokozni. Áttérek tehát rögtön a zeneakadémia eddigi működésének méltatására.

Nemrég megfordult körünkben egy nagynevű angol tudós, aki gonddal végigtanulmányozta közoktatási és kulturai intézményeinket és nagy megnyugvásomra általában véve teljes elismeréssel nyilatkozott azoknak működéséről, — amennyire ezt rövid látogatása alatt megitélhette, — azok fölszereléséről, arról a szellemről, amely azokban él. Csak egy tekintetben vegyitett kritikát méltányló előadásába: azt, hogy neki az a benyomása, mintha Magyarországon a kultura fejlődésében minden lépésnél elsőnek azt tekintenék, hogy az illető kulturai

intézet számára mentől fényesebb palotát emeljenek és csak azután foglalkoznak azzal a gonddal, hogy ezt kellő tartalommal is ellássák, hogy a fényes keretnek megfelelő eredményeket is biztosítsák. E kritika, amint közállapotaink minden megfigyelője tudja, nem nélkülözi a jogosságot; de semmiképpen sem alkalmazható ez a zeneakadémiára; a zeneakadémiának fejlődése az ekként kifogásolt iránynak, hála Istennek, éppen megfordítottját mutatja. Mikor az országos zeneakadémia 1872-ben létrejött, a hajléktalanoknak menhelyét kellett valahol kutatnia; és megtalálta ezt a zeneakadémia nagynevű első elnökének, Liszt Ferencnek belvárosi, Hal-téri szerény magánlakásában.

De hát a keret szerénységét bőven kárpótolta az, amit az eredmény biztosítására a Gondviselés már akkor engedett tennünk, mert a zeneakadémia első éveinek működése egy fényes triász vezetése mellett indult meg: Liszt Ferenc, Erkel Ferenc, Volkmann Róbert. Ennek a három nagy névnek, ennek a három nagy szellemnek dicsősége, buzgósága, munkaereje pótolta azt, ami a külső keretben fogyatékos volt, s zeneakadémiánkat csakhamar világszerte ismertté, sőt hiressé tette.

Nem szükséges ennek a három nagy géniusznak a jelentőségét fejtegetnem. A zeneirodalom mindegyikről bőségesen megemlékezett; mindegyiknek emléke bele van írva a magyar kulturának történetébe. Csak hálát adhatunk a Gondviselésnek, hogy egy ily ragyogó hármas vezetés alatt indulhatott életpályára a mi akkor zsenge intézetünk. Akik utána jöttek, akik most még az intézetnek élén állanak, vagy abban mint tanárok működnek, azokat sem fogom magasztalni, azokat sem fogom dicsérni; működésük méltatása benfoglaltatik az intézet által elért fényes eredményekben.

Fokozatosan tágultak a külső keretek is; de az intézet, működésének jelentőségéhez képest, még mindig szerény hajlékkal birt abban az Andrássy-úti házban, amelyben fejlődési, megerősödési, terjeszkedési éveinek legjavát töltötte el, s amelyet csak most cserélt föl e díszes épülettel.

Merem állítani, ez az intézet fokozatosan oda emelkedett,

hogy a művelt világ egyhangú elismerése a mi zeneakadémiánkat Európa legkiválóbb zeneintézetei közé sorolja. Erre nézve idézhetném a külföld hírneves zenészeinek mondásait, de idézhetem azt a tényt is, hogy külföldi növendékek is fölkeresték a mi zeneakadémiánkat: olyan országok fiai, amely országok maguk is előkelő, magas színvonalon álló zeneiskolákkal birnak. És ha méltóztatnak végiglapozni a zeneakadémia titkára által erre az alkalomra írt történeti művet, ha annak utolsó, függelékoldalaira vetnek egy futó pillantást, ha átolvassák a névsorát azoknak a művészeknek, azoknak a zenészeknek, akik részint mint alkotó, részint mint reprodukáló művészek ebből az intézetből kerültek ki: olyan neveket fognak azok közt találni, akiket nemcsak a haza, hanem az összes kulturnépek egyhangú véleménye elismer, magasztal, dicsőít.

Köszönheti a zeneakadémia ezt az eredményt, a működésében, az oktatási és nevelési rendszerben mindig föntartott azon intranzigens komolyságnak, amelyben minden kulturai intézetnél, de talán leginkább a művészetieknél rejlik a sikernek egyedüli záloga. Éppen azért, mert a művész lelke arra van hivatva, hogy szabadon szárnyaljon és a magasba emelkedjék, talán egy pályánál sem olyan szükséges, hogy annak gyakorlati megkezdése előtt azt, ami benne mesterség, alaposan tudják. alaposan birják, mint éppen a művészeti pályán. Csak akkor szárnyalhat a lélek szabadon, csak akkor fejtheti ki összer erejét, ha a mesterségben rejlő nehézségekkel többé nem kell bibelődnie, ha azok annyira húsává és vérévé váltak, annyira átmentek tudatába, hogy mintegy második természetévé válnak.

Ha pedig valahol, úgy Magyarországon szükséges a kulturális működésnek minden terén, de első sorban a művészet terén azoknak a tanintézeteknek, amelyek a szellemi élet különböző ágaira képeznek, ez az intranzigens komolysága és munkakövetelése, mert fajunknak egyik veszedelme éppen abban a könnyűségben rejlik, amellyel a szellemi törekvéseknek minden ágában egy bizonyos fokot hamar elér, de azután szeret ezen

a fokon meg is állani, megelégszik azzal, hogy elsajátított annyit, amennyi egy bizonyos tisztességes megállás jelentőségét és megélhetés lehetőségét nyujtja és idegenkedik attól a labor improbusz-tól, attól a megfeszített és komoly munkától, amely nélkül a legmagasabb tökélyt elérni nem lehet; pedig művészeti előkészítő és kulturális intézményeinknek nem az lehet a föladata, hogy a valahogy megélhető vagy megállható középszerűségeket neveljenek, hanem az kell, hogy ambiciójuk legyen, csak akkor van jogosultságuk, ha a legmagasabb tökély elérésére készítik elő és amennyire tőlük telik, kényszerítik a növendékeket.

Ha ez az intézet nem állana meg komolyságának és a tudás közvetítése szigorának azon a magaslatán, amelyre fejlődött, akkor nem érné el azt a célt, amely célnak hangoztatásával sikerült 35 esztendő előtt talán leginkább hatnom képviselőtársaimra és hozzájárulnom ahhoz, hogy a zeneakadémiának előbb mindig leszavazott költségeit megszavazták. Nem érnők el t. i. azt a célt, hogy azok, akikben komoly zenei ambició van, akik ezen a téren nagyra törekszenek, itthon maradjanak, itthon találják iskoláztatásukat; hanem akkor a mi fiatal nemzedékünknek éppen javarésze, éppen legtehetségesebb, éppen legkomolyabb törekvésű része kivándorolna a külföldre, ott keresné azt, amit itthon nem talál. Hogy pedig megtalálja, és hogy ez által a művészetnek és a zenének az a nemzeti jellege, amelyre komolyan törekednünk kell és amely nem sablónokból, hanem a lélekből kell, hogy fakadjon, amelynek alapja az, hogy zenésznemzedékünk hazai benyomások közt nevelődjék, hazai benyomásokat szívjon magába és erős nemzeti lelkének kinyomatával lássa el szerzeményeit: ez a cél az, amely intézetünk létjogosultságát megállapítja.

Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Remélem, hogy ez a nap, amelyen a zeneművészetre való komoly készülődésnek egy, most már az intézet eddigi működéséhez méltó, fényes hajlékot nyitottunk, egyszersmind kiinduló pontja lesz annak, hogy úgy a politikai, mint a társadalmi tényezők részéről a zeneművészet nagyobb méltatásban fog részeszülni, mint eddig.

Mert — zenészszempontból szólva — minden irígység nélkül tekintek ugyan arra a tevékenységre, arra a támogatásra, amelyet más testvérművészetek az ország részéről nyernek; tudom, hogy az is kevés, amit a mi szűkös gazdasági viszonyaink között egyéb művészeteknek fejlesztésére tehetünk; de mégis meg kell mondanom, hogy aránylag elmaradt a zeneművészet a támogatás terén, hogy aránylag nem részesült sem a politikai, sem a társadalmi tényezők részéről abban az istápolásban, abban a felkarolásban, mint például a képzőművészet. Ezt az aránytalanságot ki kell egyenlíteni; nem a testvérművészeteknek rovására, nem úgy, hogy tőlük valamit elvonjunk, nem úgy, hogy azoknak fokozatos támogatását megakasszuk, de úgy, hogy abban egyenlékenyen részesítsük zeneművészetünknek fejlesztését is.

Mintha nem volna eléggé elterjedve a zeneművészet által a nemzeti lélekre gyakorolható hatásnak méltánylása ebben az országban. Pedig a zeneművészet, ha szabad analógiára hivatkoznom, a művészeteknek terén azt a helyet foglalja el, amelyet a tudományok közt a bölcsészet.

Míg a többi, az u. n. exakt tudományok a dolgoknak külső jelenségeivel és az ezen jelenségeket előidéző közvetetlen okoknak fürkészésével foglalkoznak, addig a bölcsészet a külső jelenségek mögött rejlő lényegnek és a legmélyebb, a legutolsó okoknak felderítésére irányul. Ugyanilyen szerepet tölt be a zeneművészet is más művészetekkel szemben. Míg azok a művészetek, amelyek szóval, vésővel, kővel vagy ecsettel szólnak a lélekhez, egy bizonyos tárgyat, egy bizonyos gondolatot, egy bizonyos érzelmet, egy bizonyos hangulatot közvetítenek lelkünkkel, addig a zeneművészet a maga legmagasabb megnyilvánulásaiban túlmegy egyes tárgyak ecsetelésén, túlmegy egyes gondolatoknak előadásán, túlmegy egyes érzelmeknek közvetítésén, sőt túlmegy az egyes, szavakkal meghatározható hangulatokon is, hanem azt akarja velünk éreztetni, ami a gondolatok, ami az érzelmek, ami a hangulatok mögött mint legmagasabb egység, mint mindezeknek a világegyetemhez való vonatkozása áll és csak ezen az uton közelíthető meg.

Csakhogy a zene e tekintetben szerencsésebb helyzetben van, mint a bölcsészet; mert, míg a bölcsészet az ő transcendentalis feladatának teljesítésére kell, hogy igénybe vegye az első sorban gyakorlati feladatoknak megoldására teremtett és ily magasabb problémák felé csak nagy megerőltetéssel irányítható emberi észt, míg közvetítőül fel kell használnia az ezen magas régiókban durvának bizonyuló emberi szót, addig a zenében benne rejlik az e magas feladatnak megfelelni képes lelki erő és kifejezési eszköz is. Oly dolgok ezek, amiket szóval magyarázni nem lehet, mert hiszen ha szóval meg lehetne magyarázni, akkor fölösleges volna a zeneművészet.

Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Hogy a lélek néha fölemelkedhessék a lelket megragadó közvetetlen hatásnak alapján és eszközeivel ezekbe az elvont országokba, ahol a meghatottság minden egyéni vonatkozástól a legtávolabb áll, ahol, hogy úgy fejezzem ki magamat, a legtisztább művészeti altruizmus jut kifejezésre: ez úgy az egyénre, mint arra a nemzetre nézve, amelynek sok egyéne ilyen élvezetnek befogadására képes, rendkívüli nagy nevelő hatással bir. Minden altruizmus benső összeköttetésben áll egymással. Az önzéstől való távolodás a művészi téren rokon az önzéstől való eltávolodással az erkölcsi téren is. Ez a legmélyebb oka annak, hogy miért bir oly lélekemelő, oly léleknemesítő hatással a zene.

Nos hát, mélyen tisztelt közönség, mi a zeneművészetnek legmagasabb fokra emelése céljából megtettük eddig azt, hogy annak elsajátítására megteremtettünk egy elsőrendű intézetet s ma ezt a fényes hajlékba bevezettük.

Most jönnek a további teendők. Ismét arra kérem a mélyen tisztelt közönséget, hogy vessen egy futó pillantást az intézet volt növendékeinek nagyrészt igen fényes névsorára. Hányakat fog azok közt találni, akik csak idegen országban tudnak állást kapni. Ha lassú a mi kulturai fejlődésünk az intézmények terén, hát még lassúbb a fejlődés az általános kulturális szükséglet emelkedése tekintetében. A nevelés minden terén találkozunk ezzel a jelenséggel, hogy több egyént neve-

lünk, mint amennyit a mi szegényes életünk magába fölvesz. Ez egy általános jelenség mélyen tisztelt közönség. Lehet mondani, hogy a gazdasági és a szociális életnek egész válságos volta, ami nemcsak hazánkban, hanem világszerte megnyilvánul, a termelés és a fogyasztás egyensúlyának megbillenésében rejlik. A termelés eszközei szaporodtak majdnem a végtelenig, de a tömegek fogyasztási képessége nem emelkedik ezzel arányban. A szociálpolitikának az a tulajdonképpeni végcélja, hogy a tömegek fogyasztási képességének emelésével segítsen a termelésen is. Ez áll a gazdasági téren s ez által a szellemi téren is. Mi termelünk zenészeket, de most a mi tömegeink zenei fogyasztási képességének emelésén van a sor. Most nemcsak itt a fővárosban, hanem a vidéken is kell teremtenünk olyan közönséget, amelynek lelki szükségletei alapot adnak arra, hogy az itt nevelt zenésznemzedék ebben a hazában találhassa meg megélhetését és az ambiciójának megfelelő működési teret. És ez talán nem is lesz olyan nehéz.

Aki szerencsés volt, hogy itt a fővárosban végighallgathatta egynéhány népszerű filharmóniai hangversenyünket, aki látta, hogy mily lelkesedéssel szívja be magába az azokban összegyűlő naiv, részint középiskolai ifjúság, részint munkásegyleteinkből kikerülő közönség, mondom, mily élvezettel, mily lelkesedéssel szívja magába a zeneművészet remekeinek, a zeneművészet legabstraktabb alkotásainak előadását, az meggyőződhetik arról, hogy éppen a naivságban, éppen a romlatlan, éppen a szűz talajnak mondható lelkekben van a legnagyobb fogékonyság ezen magasztos szellemi és lelki eledel iránt, csak a közvetítőket kell megteremteni. És e hajlék felavatásánál talán nem mondhatok gyakorlatibb szót, mint azt, hogy lássunk hozzá mindnyájan, politikai és társadalmi tényezők egyaránt, hogy ezen intézet fényesen bevált tevékenységének eredményeiben az egész országnak közönségét minél szélesebb alapokon részesíthessük.

VERES PÁLNÉ BENICZKY HERMIN EMLÉKEZETE.*

Ma, midőn nemzeti kulturánkra, különösen leánynevelésünkre nézve oly nagyjelentőségű esemény emlékezetét ünnepeljük, mint aminő 40 évvel ezelőtt az «Országos Nőképző Egyesület»-nek megalapítása volt: nem térhetünk ki egy szent kötelesség lerovása elől. Meg kell ujítanunk az ünneplő közönség előtt annak a kiváló nőnek emlékezetét, ki korát meghaladó bölcseséggel 1867 május 24-én zászlót bontott és rokonérzésű nőtársait egyesületté tömörítve, lelkes munkásságuk céljául tűzte ki a magyar nő műveltségének fokozását.

Veres Pálnéról kell szólanunk, ki ép oly önzetlenséggel, mint lelkességgel szentelte életét az akkor oly nagyon elhanyagolt nőnevelés ügyének s buzdításával és példájával munkára és áldozatra birta a nőképzés érdekében a magyar társadalom szine-javát. Veres Pálnéról kell megemlékeznünk, kit a legnagyobb magyar asszonyok sorába emelt a magyar haza és a magyar kultura iránt érzett szent szerelme, kit a Lorántffy Zsuzsánnák, Brunszvick Terézek és Teleki Blankák sorában igaz hódolattal fog emlegetni a késő unokák kegyelete.

Mi még úgy szólhatunk róla, mint akit mindannyian ismertünk, tiszteltünk, szerettünk, mint akire visszaemlékezni mindnyájunknak jól esik. Hiszen ebben a teremben, mely az ő dicső munkásságának tanúja és eredménye, ez előtt a hallgatóság előtt, mely az ő nemes küzdelmeinek osztályosa vagy e törekvések áldásainak részese volt: nem kell őt nekünk felfedez-

* Az Orsz. Nőképző Egyesületnek negyven évi jubiláris közgyűlésén tartott ünnepi beszéd.

nünk. Alig egy évtizede, hogy örökbe hagyta nagy munkáját azoknak, kiket oly hosszú időkön át tanított eszmékért lelkesedni: emlékezetét előttünk még nem halványította el az idő. Még élénken érezzük mindannyian, hogy soha le nem róható hálával tartozunk neki, nem csupán azon odaadó buzgóságért, melyet az Országos Nőképző Egyesület megalapítása és felvirágoztatása körül kifejtett; s nem is csupán azért a nagy szeretetért, mellyel az egyesület kitünő tanintézeteit az évek hosszú során át szervezte és irányította, hanem és főképen azért az eszményképért, melyet hosszú nemes élete folyamán magában megtestesített s melyet nekünk magyar asszonyoknak buzdításul és mindig és mindig megujuló erőforrásul örökbe hagyott.

Az ereje teljességét érző és ez érzet büszke tudatára támaszkodó férfinak is jól esik, ha nagy célokra törve, küzdelmes útjában olyan felemelő példákat talál, melyekért lelkesülve, munkabirását, alkotó erejét sokszorozódni érzi. Mindennél becsesebb talizmán az ilyen példakép a nőre nézve, kit nemcsak gyengébbnek alkotott a természet, de kit gyengeségének tudatában nevelve, megfosztanak azon gyönyörűségtől, melyet munkaerejüknek a család és a társadalom javára való céltudatos értékesítéséből meríthetne.

Veres Pálné életének minden szakasza tele van olyan tanulságokkal, melyek a nőt önmaga előtt felemelve, munkája értékének tudatára juttatják s kedvet és bátorságot keltenek benne arra, hogy magának munkaeszményeket teremtve, idejét mások javára értékesíthesse.

A másokért élni tudás, az altruizmusnak ez az örökszép megnyilatkozása ad a nőnek erőt a mások boldogítására, ez nyújt neki magának igaz boldogságot, ez emeli őt mindenkor tiszteletünk méltó tárgyává: hányszor látunk mégis e kiválóan női tulajdonság birtokában boldogtalan asszonyokat, kik szerencsétlenné teszik családjukat s nevetségessé válnak nagyratörő, de rosszul választott munkásságuk céltalan erőfeszítéseivel. Veres Pálné megmutatta nekünk, hogy hogyan kell és lehet másokért élni, harmóniában önmagunkkal; hogyan lehet a női

munkaerőt fejleszteni az ifjúkorban, hogyan lehet azt a család javára értékesíteni az élet delén és hogyan lehet hatni, alkotni akkor is még, mikor éltünk alkonyán leróva kötelességünket családunk iránt, a jó cselekedetek egész sorát egy tágabb körű család: a haza és az emberiség szolgálatára szenteljük.

A szellemnek és testnek csodálatos ereje kell az olyan élethez, mely az ifjúkortól a késő aggkorig minden időben szakadatlan munkássággal telik el, s ez a munkásság a legnagyobb bölcseséggel arra van irányítva, hogy egyéniségünket minél értékesebb tartalommal lássa el, hogy így méltóan szolgálhassuk azon eszményi célokat, melyek megvalósítását életünk feladatává tettünk.

Veres Pálnénak megvolt ez az ereje. Még mielőtt tudatára jutott volna a nagy feladatnak, melynek végrehajtására a gondviselés őt szemelte ki, mielőtt elérkezett volna a történeti pillanat, melyben neki a nőnevelés történetében korszakalkotó munkásságát meg kellett kezdenie: tudásvágyától sarkalva azzal kezdi meg az előkészületet a reá váró nagy munkásságra, hogy nagy gondossággal és erőfeszítéssel kiegészíti tudományos képzettségének hiányait. Az olvasás és kiváló emberekkel való társalgás önképzésének eszközei, de felhasználja az egyetlen leánya képeztetésében kínálkozó alkalmakat is. Leánya nevelését céltudatosan úgy irányítja, hogy az a tudományos képeztetés minden áldását élvezhesse s a legkitünőbb mestereket adván melléje, vele tanul, nemcsak, hogy őt ösztönözze, hanem, hogy maga is kielégítse ismeretekre szomjuhozó lelke kívánságait.

Bámulatos az a kitartás, melyet e tekintetben még késő aggkorában is tanúsít és csakis így érthető meg, hogy szelleme frisseségét oly sokáig, élte fogytáig megőrzi, s hogy a művelődés tekintetében rohanva haladó korunktól nemcsak el nem marad, hanem épen e műveltség irányítói közé emelkedik.

Veres Pálné nyilvános szereplése a magyar nemzet politikai ujjászületésével kezdődik. Attól fogva, hogy egyetlen leányát 1861-ben férjhez adta, ellenállhatatlan vágy sarkalta őt a leánynevelés javításának kezdeményezésére. Bántja az a ki-

csinylő hang, mellyel a nőkről általában nyilatkoznak még oly kitünő férfiak is, mint Madách akadémiai székfoglalójában. Értékesebbnek tudja a nőt és hiszi, hogy nevelés által a nő lelkében is szunnyadó kincseket ki lehet fejleszteni. Felhasználja előkelő rokoni és baráti körét és társadalmi összeköttetéseit, levelet levélre ir, kérve, sürgetve mindenkit, hogy csatlakozzék a leánynevelés érdekében megindítandó mozgalomhoz. Éveken át töpreng a módokon, míg 1865-ben a Hon hasábjain nyilt felhivást intéz a magyar nőkhöz, azért, hogy őket a nőnevelést reformáló tevékenységre birja. Magasabb, tudományos képzést óhajt a nőknek, mely őket anyai és társadalmi feladataik tökéletesebb betöltésére képesítse és esetleg megélhetésüket is biztosítsa. E cél elérésére egyesületi erővel, minta-iskolák szervezését sürgeti s a kormányt ez irányban országos intézkedésekre rábirni óhajtja.

Ilyen tervszerű és buzgó agitálás után hozta létre — hogy célja testet ölthessen — 1867-ben az Országos Nőképző Egyesületet. Ötvennyolc éves volt ekkor; más az ő korában nyugalomra vágyik már ilyenkor, ő most találta meg az igazi munkatért, melyben évtizedeken át felgyűlt energiáját értékesíthette. Bámulatos az a kitartás és az a munkabirás, mellyel nőtársait munkára ösztönözte és az álmodott «minta-iskolát» szervezte. 1868-ban nyilt meg a nők felsőbb képzésére törekvő iskola egyelőre csak egy-két osztállyal, míg ma az elemi iskolától az egyetemig minden fokozatú iskolát egyesít magában.

Nem kis része van Veres Pálné agitálásának abban, hogy az 1868-iki népiskolai törvények a tanítónők képzésére, képesítésére és alkalmazására olyan kitünő intézkedéseket tartalmaznak; de befolyása mégis leginkább a felsőbb leányiskolák és a nevelőnőképzés szervezése körül érvényesül. Molnár Aladár, Trefort kitünő munkatársa, a Nőképző Egyesület termeiben tart a szervezés módjáról előadásokat s a «Nőképzés hazánkban» című művében az előadásokban hangoztatott elveket összefoglalva, hivatkozik Veres Pálnéra, mint akitől ez irányú tevékenységére ösztönzést nyert.

A felsőbb leányiskola eszméjét gyakorlatilag Veres Pálné előbb valósította meg, mint az állam. Tanulmányozta a hazai és külföldi tanterveket s kiváló szakférfiak meghallgatásával — mint Gönczy Pál és Csiky Kálmán — az egyesület által fentartott négy polgári iskolai osztály fölé már a 70-es évek elején három továbbképző osztályt szervezett, amelyből idővel a felsőbb leányiskola és nevelőnőképző fejlődött. De már ebben az időben is szeme előtt lebegett a leánygimnázium. Egy ugyancsak a 70-es évek elejéről származó agitáló-levelében kifejezést is ad ennek, a következőket írván: «Stuart Mill művét olvasván, meglepetéssel láttam, hogy ez a nagy tudós a női szavazatjog megadását komolyan szükségesnek tartja. Akkor azt hittem, hogy ezen jogra a nőknek ugyan nincs nagy szükségük; most látom, hogy ha az országgyűlésen olyan követek ülnének, akiket a nők küldtek oda, úgy azok bizonyosan létesítenének a nők számára is gimnáziumokat, melyekben komoly képzettségre tehetnének szert leányaink».

Ezt a komolyabb, magasabb képzettséget mindenkor elsősorban a család javára kívánta értékesíteni Veresné. A nő értse meg férje törekvéseit és támogassa azokat, értse meg gyermeke szellemi fejlődését és tudja azt tervszerűen és helyesen vezetni; szóval használja ismereteit háztartása vezetésében és gyermekei nevelésében. De használja ez ismereteket — ha a szükség úgy kívánja — önfentartási eszközül is, valamint céltudatos társadalmi munka végzésére. Valóban nem tudom, azt a következetességet csodáljam-e, melyet Veresné ez elvek hangoztatásában kifejezésre juttatott, vagy azt a lelkiismeretességet és fáradhatatlanságot, mellyel maga ez elvek szerint élt. Az ismeretek önfentartási célból való felhasználására nem volt ráutalva; vagyoni helyzete a legnagyobb kényelmet biztosította neki, de ő még hajlott korában is kötelességszerűen dolgozott és örömmel vett részt szeretett intézetének kormányzásában s a tantestület nevelői munkájában. Végtelen érdeklődéssel hallgatta a tanárok előadásait és az intézeti vizsgálatokat; tanáccsal támogatta és segítette a nevelő-személyzetet, s a növendékek haladását gon-

dosan figyelmére méltatva, nem szűnt meg azokat kitartásra, szorgalomra s finom női egyéniségük kifejlesztésére buzdítani.

Az a végtelen szeretet, mellyel a nőképzés eszméjén s ez eszme megvalósítására törekvő Nőképző Egyesületen csüggött, óriási szuggesztiv erőt kölcsönzött neki, mely erő ma is él és hat. Ő nevelte bele az egyesület szeretetét leányába, Rudnay Józsefnéba, ő nyerte meg az egyesület törekvéseinek a másik két alelnököt is, Emich Gusztávnét és Csiky Kálmánnét, kinek édes anyja, Gönczy Pálné is már kezdettől fogva hűséges munkatársa volt Veresnének. Az egyesület ügyeit a Veres Pálné szellemében vezető három alelnökön kívül azonban az egyesület jó szellemét és fővezetőjét, özv. gr. Teleki Sándornét is ő hódította meg az egyesületnek. Volt módomban belepillantani a levelekbe, melyeket ezek a kitünő szellemű asszonyok egy emberöltővel ezelőtt váltottak egymással. Azt a szerény tartózkodást, mellyel Telekiné a neki szánt nyilvános szereplésre tekintett, csakis a Veres Pálné vasakarata és mégis szelid, szeretetteljes biztatása győzhette csak le; csak ennek köszönhető, hogy a jóságos Telekiné ime most már csaknem 40 esztendeje áll a Nőképző Egyesület élén; Veres Pálné életében mint elnöktársa, azóta mint az ő munkakörének legméltóbb örököse.

Ennek a Veres Pálnét túlélő szuggesztiv hatásnak tulajdoníthatjuk, hogy sem az intézet tantestületeinek, sem magának az egyesületnek tevékenységében lankadás nem állott be, sőt az iskola Veres Pálné 1895 október 2-án bekövetkezett halála után is emelkedett és fejlődött. Azóta lett ténnyé Wlassics nagylelkű közvetítésében a nőknek Veresné által annyira óhajtott, sürgetett «magasabb képzése» az egyetemen, azóta szervezte az egyesület Beöthy Zsolt értékes tanácsai szerint leánygimnáziumát — az elsőt a hazában, — szervezte Wlassics-kollégiumát az egyetemen tanuló tanítványok számára s kifejlesztette háztartási tanfolyamát és a nyolc osztályúvá bővített felsőbb leányiskoláját azon magasabb műveltséget kereső leányok számára, kik kenyérkereseti pályára lépni nem kívánnak. Ime ilyen fejlettséget ért Veres Pálnénak — most már

hivatalosan is róla elnevezett iskolája. A Nőképző Egyesület hű maradt alkotója szelleméhez, midőn iskoláját a haladás szolgálatába állítva, a megnyilatkozó szükséglet szerint újabb és újabb minta-iskolákat szervez s a magyar társadalom érdeklődését a nőnevelés nagy kérdései iránt ébren tartani törekszik.

Veres Pálné szelleme azonban nem csupán a Nőképző Egyesület körében él és hat. Sokan vannak szerte e hazában a nőnevelés munkásai és a társadalmi jótékonyság terén fáradozó asszonyok között, kik feladatuk magasztosságát teljességében akkor értették át, mikor Veres Pálné lelkes tevékenységén függött tekintetünk. És sokan lesznek ilyenek minden időkben, mert Veres Pálné neve ma már «egy éltető eszmévé finomult». Az ő emlékezetének áldozni nem jelent többé csupán személyi kultuszt, hanem jelenti azon eszme iránti hódolatot, mely korunkban az ő nevével oly szorosan összeforrott.

Elismerés illeti meg a Nőképző Egyesületet, hogy Veres Pálné emlékéhez olyan hűségesen ragaszkodik és hálájának kifejezésére minden alkalmat felhasznál. Hogy nem áll egyedül ezen hűséges hódolatában, annak tanúsága az a szép szobor, melyet a magyar nemzet az egyesület felhívására Veres Pálnénak közadakozásból állított. Annak a szobornak leleplezése most egy éve nemcsak a Nőképző Egyesület ünnepe volt, vele ünnepelt akkor az egész haza, úgy mint e pillanatban, midőn hálás megemlékezésünk szerény virágaival elzarándokolunk a Veres Pálné fehér márvány emlékéhez: velünk együttérzésben dobog sok-sok ezer szív, velünk rebeg hálát az ő dicső tevékenységéért s velünk imádkozik az egek Urához, hogy a magyar nemzetet időnként újból és újból ajándékozza meg olyan női ideálokkal, mint aminő Veres Pálné volt.

Budapest. *Sebestyénné Stelina Ilona.*

SZÜLŐKHÖZ SZÓLÓ LEVELEK.

IV. közlemény.*

Ismerd magadat, hogy tudatos akaratod legyen! Kell, hogy ismerje az ember önmagát. Csak akkor tud vidáman, gondtalanul akarni a kellő pillanatban úgy, hogy akaratának következményei, esetleg, kinzó önvádat ne okozzanak.

Ismernie kell magát, hogy nagy, öntudatlan, szép tevékenységét, melyet legtitkosabb lelki rugói késztetnek cselekedni: véghez vihesse.

Ismernie kell magát, hogy sorsának legsötétebb utait is emelt fővel, vidám lélekkel járhassa.

Ismernie kell magát, hogy még tévedéseit is áldhassa.

Ismernie kell magát énjének teljes tudatában.

És, ha szabadna neki nyugodtan érnie erre az önismeretre: nem lenne kicsinyes szőrszálhasogató, kis dolgokban makacs, nagy esetekben gyáva, határozatlan.

De ezt a «magamegismerést» és «tudvaakarást» meggátolja a szokott nevelési sablon kegyetlen ki- és összezavaró módszere. Tanúk reá az élet annyi meg annyi tapogatódzó, szórakozott, rosszkedvű, fegyelmezetlen, lelki egyensúly nélkül támaszt kereső alakja. Ezekből válnak azután a balsors lapdái. Azok a szerencsétlenek, akik nem tudják, mit akarnak, mit tegyenek, mit hagyjanak. Akiknek nincs bizalmuk önmagukban. Nem tudnak tehát sorsukban sem bízni.

Erősítsd a gyermek önbizalmát! Tudjon bízni jókedvében, fájdalmaiban.

* Az első három közlemény a megelőző füzetekben van. *Szerk.*

Erősítsd magairánti szeretetében, hogy még rossz csillagában is tudjon bízni.

Vezesd az ifjú embert önönmagába vissza. Legbensőbb, legegyénibb énjéhez kalauzold útján.

Tanulja meg egyéni voltának értékét. Tudja, ismerje: mit kell akarnia és mit nem.

Tudja, ismerje céljának lényegét, hogy akaratát ezzel és egészséges lelkiismerettel összeegyeztethesse.

Ismerje fel: hol és mikor van értéke akaratának. Ne legyen gyermeked igénytelen akaratában. Tanítsd rá, hogy tudjon akaratával a nagy alkalomra *várni*.

Nagyot, egészet akarni. Értéktelen pótlékul ne aprózza fel magát. Csak valódi értéket tűrjön maga körül. Nagy gondolatok és tiszta szív. Egyszerű, becsületes, nagy és egész ember legyen.

Igyekezz úgy vezetni gyermekedet, hogy soha se féljen önmagától. E miatt ne keressen menedéket a zajos, szétforgácsoló, minden benső értéket tipró, idegeket tépő divatvilágban. Ellenkezőleg. Örömmel kerülje a világ értéktelen tohuvabohuját. Találjon menedéket a magányban, hol önmagát keresve, saját értékében leljen kárpótlást minden felületességért, amit a hiúság vásárja nyújthat.

Gyermeked ne vesszen el a világ tömegében. Sőt! A nagy világban találja fel önmagát a magány kedvéért. Ezért hagyd őt zavartalanul keresett egyedüliségében. Ne zavard ki önmagából.

Be ne töltsd lelki mélységeit. Hagyd magára, hogy tekintete tiszta és határozott legyen. Szüksége van rá, hogy elviselhesse a lelke mélységében látottakat. Beletekinthessen legtitkosabb gondolataiba anélkül, hogy gyáva félelemmel el ne meneküljön előlük a világ szórakozó léhaságaihoz. Mert ezek teszik tönkre akaraterejét.

Ha gyermeked kedveli a csöndet és egyedüllétet, a magábamerülést, mintegy felfedező útra kel saját énjét megismerni: ne vonszold ki magányából magadhoz. Ne erőszakold ki az élet külső benyomásainak zavaró hatáskörébe. Nem szabad kedvét

és erejét elvesztenie attól, hogy saját lelkének szavára hallgat. Tudnia kell mindig az útirányt, mely önmagába vezet vissza.

És, ha gyermekednek nincs hajlama az önmagát felfedező útra, csak ki, ki, mint a bugyogó forrás, mely frissen szökel hegyen-völgyön keresztül: akkor csak hagyd őt bugyogni, forrni, előre törni.

Ne szoritsd idő előtt a parancsok, illemszokások és szabályok gátja közzé. Ne használd ki ifjú erejét fösvényen a magad szolgálatába és tekintélyed kényszerítő erejének, kinzó erőszakának.

Hagyd a patakká nőtt forrást tovább csörtetni. Kitépni mindent, amit útjában lel. Ezen edzi erejét. Így tud csak később erős folyóvá nőve, büszkén és némán terhet hordani és malmokat hajtani.

Ha idejekorán megfosztod erejétől: kiapad a forrás és kiszárad a meder.

*

Ha a gyermek nem hallja minden szavatokban, nem látja szemetekben, minden tettetekben, minden pillanatban a ti erős, gazdag, tudatos szerelmeteket, — nem gondolok, nem, soha arra a nyomorult, hitvány, gyönge, erőtlen, becéző, nevetséges majomszeretetre — ha igazságos haragotokból nem érzi ki az igaz szeretetet, ha boldog bizalommal, meleg szeretettel, sugárzó mosollyal nem tekinthet fel hozzátok, vagy bánatában vigaszt keresve, nem érzi, hogy bizton feltalálja kebletekben: akkor *hagyjátok a gyermeket magára.* Hagyjátok magára!

*

Nemcsak akaratát hagyjátok meg a gyermeknek: de erősítsétek akaratában, hogy az tiszta, erős, szép, biztos akarat legyen, mely egyéni szabadságához vezet.

De előbb *összetöröd akaraterejét* és azután azt óhajtod, hogy *egész* legyen? Hogyan képzelheted el ezt? A legjobb esetben foltozott, összetákolt egész lehet csak.

Oh, ti a ti bölcseségetekkel: «addig kell megtörni a gyer-

mek dacnak nevezett akaratát, amíg még zsengekorú». Hősök, akik egy gyermekkel harcolnak! Valóban nagy tett egy leendő, puha gyermeki akaratot — összetörni!

Hagyjátok meg a gyermek saját gondolkozását. Mittevő legyen egy idegenével?

Ha az ember nem meríthet erőt és biztonságot önmagából, hol keresse, hol találja?

Miként akarjátok védve tudni a gyermeket a világ kísértéseitől és veszélyeitől, ha saját, öntudatos akaratát megtöritek, elferditítek?

Állandó félelemnek és aggodalomnak lesztek prédájává a gyermeket minden idegen befolyású akaratnak kitéve tudni. Bármely nyomorult játékszerévé alacsonyítva, amely belőle hitvány, kigúnyolt, félreértett, megvetett egyént formálhat.

Ne kisértsétek meg akaratát megtörni! Az a madár, melynek szárnyát töröd, vagy csak megnyirod, hogy szótfogadóan fészkében maradjon: sohasem fog magasan, biztosan repülni tudni. És, ha gyermeketek szellemi szárnyait meg is nyesitek, hogy engedelmes, szóra hallgató lesz: lelki szárnyaihoz hozzá nem férhettek. A lélek vágyát meg nem ölhetitek. Tehetetlen vággyá lesz a lélek akarata, ha a szellem akaratát fejlődésében hátráltatjátok. Hiszitek-e, hogy egy beteg szív a legkeserűbb vággyal küzdve, tud még cselekedni, akarni? Vétek-e, ha már a gyermek uralkodó akaratot árul el? Borzasztó, rémes, fantasztikus egy idea a gyermekben megtörni az *akaratot*.

Az önsanyargatás és emberi akarat megsemmisítése az emberiség lelki javára, idejét múlta. Vak fanatizmus, zárdai, természetellenes világtól való elzárkozás volt a következménye. Ennek hatását még most is érezzük. A gyermeknevelésben még itt-ott felüti magát az esztelen szótfogadásra szorító akarat befolyása. Azt kivánjuk a gyönge gyermektől, amit akkor a meglett, kész egyéntől.

Azt mondjátok: «Ha nemes gyümölcsöt akarunk, nyesni kell a csemetét». Így csak ti felelhettek, akik még az eredendő bűnben hisztek. Higyjetek az eredendő *jóban!*

Nem szólok kis vadoncokról, akiket a nemes gyümölcs kedvéért oltani kell. Én a nemes szemzetről beszélek. A nemes gyökérből hajtottakról. Védjük a nemes csemetéket. Ápoljuk tudatos szeretettel nemes voltukat. Hagyjuk a kis vadoncokat is egyelőre vadságukban. Hátha fajához mért, faját boldogító, buja, idegenszerű, szép virággal lep meg. Miként lehetséges *tévedés nélkül* az emberpalántot megkülönböztetni, melyikből lesz vadonc, melyikből nemes csemete? Mily könnyen elvadul, amit nemesnek gondoltok és nemessé fejlődik a vadonc. Hagyjátok őket megnyilatkozni. Hagyjátok csöndben, nyugalomban fejlődni a bimbót! Ne fujjatok meleg leheletet — mint a dőre kertész — a fakadó rózsába. Ez a korai erőszakos nevelési mód kegy nélküli malaszt marad. Ne szórjátok szét erőszakosan a még széthullásra nem érett virágot. Szegény, erőszakosan kinyilásra kényszerített virág! Hamarább nyíltál ki. De sohasem leszel oly szép és boldog, mint érintetlenül nyílott testvéreid. Sohasem fejlődöl azzá, amivé lettél volna, ha egy boldogabb sors, türelmesebb és belátóbb kertész ápolása alá kerültél volna. Oly kertész kezébe, aki nyugalomban, szeretetteljes türelemmel megvárta volna nyílásod idejét, amint azt a nap melege és a hajnal harmata zavartalanul megérlelte volna. Fejlődésének tökéletességét egy idő előtt letépett szirommal se zavarta volna meg.

Mert szép, tökéletes volna-e az a virág, melynek szirma tépett?

A kertész azonban az ő felfogásának megfelelően akart szépnek fejleszteni. Ezért lettél alakítva, kierőszakolva. Innen a tépett szirom, gyűrött voltod. Ennek következménye, hogy meggátolta tökéletessé való fejlődésedet. Szegény nyomorék, torz virág!

Embert nevelő kertész, legyen türelmed! Kimélt a bimbót. Adj neki napot, harmatot. Óvd szélvihartól, burjántól és minden káros parazitától!

Mielőtt azonban hozzáfogsz a gyomláláshoz, várd be, hogy amit te gyomnak vélsz, nem erénye-e a leendő embernek. A te egész gondod csak az legyen, hogy *te ne ültess* mérges gyomot

gyermeked szivébe, kedélyébe. Mily könnyen tévedhetsz. Amit te rövidlátással mint gyomot kitépsz: gyönge palántája volt egy nemes csemetének, mely ha kifejlődhetett, szép, termékeny gyümölcsöket hordó fává erősödik.

A növényről tudjátok, hogy zsenge korában kimélni kell. Nem nyúltok hozzá. Üveg alá teszitek. A legegészségesebb, legvédettebb helyre állítjátok.

Az embercsemete testét is véditek, ápoljátok odaadó hűséggel. De nyersen, meggondolatlansággal mertek hozzányúlni ahhoz, ami a leendő ember legtitkosabb és mélyebb lényének lelki műhelyében véghez megy. Itt azután nyestek, vágtok, gyomláltok, téptek meggondolatlanul. Az a pici lélek kényszerítve legyen épen úgy, mint az a zsenge növény. Célt érsz. Gyermeked szelid lelkű, nyomorék lélek, lelkének szárnytollai metszve. Szárnyszegetten vonja maga után egy egész életen át csonka szárnyát. Ezután nincs mit isteni örömmel pazaroljon, tele kézzel, röpeső szivvel. Félénken fösvénykedik egészségével, szeretetével, szellemi erejével és ujjongani nem merő lelkével.

Deiphobe.

(Folytatjuk.)

A BOSNYÁKOK ANGYALA.

(Miss Adelin Irby.)

Hárman voltunk a Semmeringen: egy bécsi barátnőm, egy angol lady, meg én. Magas bércek fölött, a természet ölén, a felhők közelében, elszigetelten és mégsem egyedül, egy modern szálló minden kényelmével körülvéve töltöttünk tíz feledhetetlen napot.

Barátnőmnek és nekem, kik hivatásban élünk, jól esett leráznunk a köznapi fáradalmak porát, a hétköznapi érintkezés untató, alkalmatlan súlyát s egyszer lelkünk szerint, együtt érezve, együtt lennünk egymással és gondolatainkkal. És miről beszélgettünk, mint a *nőről*, ezer bajáról, minden fájdalmáról, küzdése s törekvésiről.

S miután én a legélénkebben érzem mindezeket hármunk közül — ők hallgattak engemet. Angol hölgyünk, ki a *nők érdekében* a legnemesebb eszmék megvalósításának szentelte életét s kinek fényes anyagi helyzete folytán sok életrevaló gondolata testet ölt, el volt ragadtatva merész álmaimtól, különösen, hol a nők politikai téren elérendő eredményeiről szóltam. Megértettük egymást abban, hogy a nőt egészségesnek, szépnek óhajtjuk látni, tehetségesnek s közpályán tehetsége folytán érvényesültnek, bátran síkra szállva, a lusta hömpölygéssel dacolva, utat törve, célt érve. De ilyen hős lélek csak a *leány* lehet, kinek erkölcse tudás, munkája művészet, élete nem szerelem — de szeretet. S mikor tüzes beszédem azzal végeztem, hogy azért úgy vagyok vele, mint az a bizonyos macska, mely évekig hűségesen tartotta az asztalnál a gyertyát, míg — igen, míg egy egér át nem szaladt a szobán. Én is oda vetném ezt a fennen lobogtatott fáklyát egy férfiért. Egyszerre odavolt a harmonia.

Barátnőm hangos nevetésbe tört ki s az angol leány szótlanul nézett reám. Megijedtem. Ez az asszony most nem értett meg engemet. — De rövid kérdése megnyugtatott: «Tudja, hogy *abszolut* jó nőt egy férfi sem érdemel meg?» «Itt megnyugvást *lehet* találni, ott *boldogságot* hiába keres.»

«Mindent tudok, de láthatja, hogy jogom van álmokat szőni s ilyenkor minden nőnek olyan férjet kivánok, mint amilyennek azt *Michelet* rajzolta. De miután azokat csak Michelet nagy szíve tudta a nő részére gondolatban megalkotni s az életben nem találjuk meg, kárpótolja a nőt — a gyermek. Jól értsen meg, én nem *anyaságot* prédikálok, ez a német nők szentimentálizmusa, én *szeretetet* kivánok nyújtani a nőnek, kárpótlásul muló szerelemért, elemébe helyezni a szegény boldogtalant, ez örök láng meleg fénye mellé, mely nélkül meg kellene halnia.»

«S most, hogy ismét közeledjünk egymáshoz, arra kérem, írjuk meg együtt a *dolgozó nő pszichologiáját*, milyen legyen, milyen tulajdonságokkal birjon, hogy *természetellenes* pályáján is boldognak érezze magát.»

«Ez élvezetes munka lesz», felelé kedves ismerősöm, «nekem pedig igérje meg, hogy megírja *Miss Adelin Irby* életrajzát a mi szempontunkból.»

Eddig közlöm beszélgetésünket, melynek nyomán mai cikkem tárgya keletkezett. Röviden beszélem el Miss Irby élettörténetét, ki életét *kizárólag* az emberiség javának szentelte; életének szélesebb tárgyalása nem tartozik ide. Egyet-mást érintve, eszméket ébresztettem olvasóimban, az elég. Gondolatait az ember filozófiailag véve, úgy se tudja kifejezni s én sokat *ismertnek* tételezek fel, különben a velem rokonirányúak megértenek.

Miss Adelin Irby 1833-ban Boyland Hally-ban, Angolországban született, ősi nemes családból származott, atyja admirális volt. Korán veszitette el szüleit, dacára annak gondos nevelésben részesült s ifjan a tudományok ápolására adta magát. Tanulmányait végezve, tudásszomja idegenbe vonzotta s barátnőjével, Miss Makenzy-vel 1859-ben először utazta be

Európát. Képzelhető, hogy milyen lehetett abban az időben az utazás! Útjok Németországon át vezette Csehországba, honnan Prágából Pestre jöttek, hol meglátogatták a Pulszky-családot, melyet Angolországból ismertek. Innen Pozsonyon át Krakkóba mentek, mely útjokban a Kárpátokon keresztül kellemetlen kaland érte őket. Tátrafüreden tudniillik egy buzgó hivatalnok kémeknek nézte és elfogatta őket, Lőcsére kisértette a hölgyeket, hol azonban hamar szabadon bocsáttattak.

Hazatérve, úti benyomásaikat «Aeross the Carpathians» című könyvükben tették közé. 1861-ben ismét útra keltek, hol Prágában különösen a *balkáni szláv* népre hívták fel barátaik figyelmüket, s ők e nép s az ottani viszonyok tanulmányozására szánva magokat, e fárasztó nagy útnak indultak Trieszten, Athenen keresztül Konstantinápolyba. Innen Szófián, Nisen át Belgrádba, honnan átkeltek Boszniába s Szarajevóból aztán beutazták az egész Balkán-félszigetet. Akkori években a Balkánon utazni, nemcsak a közlekedés hiánya, de más, különböző okok és viszonyok folytán gondolható, nagy vállalkozás volt, de e két leány hősiesen leküzdött minden akadályt.

Megfigyelésök, tapasztalataik, tanulmányaik eredményét egy nagy munkában: *Utazás Törökország szláv földjein, Európában* tették le. 1877-ben e mű második kiadást ért, melyhez a híres államférfiú, *Gladstone* írt előszót, Miss Irby pedig újabb tanulmánya alapján e kiadást toldalékkal látta el, melyben éleslátással világosan és tárgyilagosan mondja el, hogy a Balkán a balkáni népeké.

Látva, hogy Bosznia népe alacsony kulturfokon áll, érezte, hogy itt gyors segítség kell, hogy szellemi téren is jobb jövő felé irányodjék e nép. 1866-ban *Szarajevóba* jött, s ott nők részére iskolát nyitott, melyben a szegény benszülöttek teljes ellátásban részesültek. Ez intézményt tanítónők képesítéseig akarta fokozni.

Amióta a világ fennáll, mindig voltak gonosz lelkek, irigyek és meggondolatlanok, kik a legnemesebb tettet is kifordítják s a legszentebb munkát is megsemmisítik.

Így bőven kijutott Miss Irby-nek is a része a meggyanúsítások és támadásokból. De a nemeslelkű nő mindezekre csak azt felelte: «Várunk egy szép napot, s látni fogjuk, kik a misszionáriusok és milyenek».

És eljött a «szép nap», melyen még ellenségei is meghajoltak önzetlen munkája s önfeláldozásának nagysága előtt. 1874-ben elragadta a halál oldala mellől barátnőjét, de lelkét nem törte meg gyásza s tovább folytatta megkezdett kulturmunkáját.

Mikor 1875-ben a hercegovinai felkelés lángba borította Boszniát is, iskoláját feloszlatta, legszegényebb növendékeit a prágai felsőbb leányiskolába helyezte el s most *Gyonszton* nevű barátnőjével a szegény menekültek segítségére sietett. Angolországban gyűjtést eszközölt s 40,000 koronát osztott ki az inségesek között. Faluról-falura, helységről-helységre siettek, hol lovon, kocsin vagy gyalog, veszélyt, fáradságot, küzdelmet nem ismerve, pedig aki ismeri télen a szlovén falvak járatlan utait, a dalmát viharokat, az tudja, mit jelent az ilyen vállalkozás. Szenvedéséről ismered meg a hőst! S mikor a sok ezer menekült azt hitte, hogy betevő falatja se lesz, Miss Irby gyermekeik számára iskolákat nyitott, tanítókat tartott Szlavoniában, egy-egy tanítót havonta 100 koronával fizetett, teljes ellátásban részesített. S mindezt saját költségén.

Midőn 1876-ban a szerb-török háború folytán a politikai viszonyok Horvátországból kiszorították, áttette iskoláit Dalmáciába, hol az árván maradt gyermekek részére konviktust is nyitott. Ez iskolák Miss Irby felügyelete alatt oly színvonalon állottak, hogy báró Rodics akkori helytartó azt mondta róluk, hogy a többi iskolának például szolgálhatnak.

1878-ban a berlini mandátum értelmében Ausztria bevonult Bosznia és Hercegovinába, s ezzel a bosnyák menekültek is visszatértek üres fészkökbe. Itt újból megkezdődött Miss Irby jótékony, szünetet nem ismerő munkája. Hol legjobban folyt az élelmiszerek osztása, ott állott ő egész nap fáradhatatlanul, oly porban, hogy még a szolgák se tudták kibirni, ő

nem lankadt. Egy szemtanú azt mondja, hogy egy alkalommal azt mondta neki valaki, törhetetlen kitartását bámulva, hogy a szlávokért tett nagy munkáját a történelem fogja megörökíteni. Mosolyogva felelt: «Szent a tehetetlennek nyújtott segély, szent az igazság, szent a matézis; de a történelem nem szent, mert telve van hazugságokkal, mint az emberek, akik írják. Köszönöm szépen! *Nekem elég az, amit teszek!*»

1879-ben újból megnyithatta intézetét Szarajevóban, melyet most kibővített, növendékei elméleti tárgyak mellett a háztartás minden ágát tanulták, tanítónőknek készültek vagy férjhez mentek s ez utóbbiakat Miss Irby saját költségén házasította ki.

Bosznia képe más kifejezést öltött, de a változott, csillapult idők után is ott állott Miss Irby mindenütt a nemes és szép szolgálatában s mindenütt megtalálta munkatársait, sőt lelki rokonait. Egy ilyen hozzá hasonló nagy lélek volt a mi háziasszonyunk Szarajevóban, egy gazdag bosnyák asszony, kinél én Miss Irbyvel megismerkedtem. *Szávka* asszony írni-olvasni nem tudott, de ezen az asszonyon láttam, hogy minden nő királynénak született. A szláv nő utánozhatatlan nyugodt eleganciájával fogadta vendégeit, nagyúri nő volt házában, pedig e rutint nem a társaság adta meg neki, hisz a török időkben át se lépte háza küszöbét. Okos volt, logikája meglepő, élces, vidám, a szláv népek történelme a kis ujjában volt és — hogy tudott beszélni a szerelemről! A «szegények anyjának» nevezték s nagy cselekedeteiben, melyeket előkelő lénye diktált neki, találkozott Miss Irbyvel. A világot látott előkelő angol főúri nő és *Szávka* asszony megértették egymást.

Az egyik tudományok, világrészek, emberi inség, elhagyatottság és nyomoron száguldott keresztül, könnyeket törölve, jólétet árasztva, gazdag lelkének kincseit szórva, izzó lelkesedéssel, fanatikus hévvel, míg az isteni harmoniát elérte, melyért bizonyára szomjúhozott. Mindig egyforma nyájas modora, mosolygó, üde, rózsás arca, ezüst hajától övezve, legalább azt fejezték ki.

Szávka asszony fenséges harmoniája már nem ily vulkán-

ból született, ezt az asszonyt a hitvesi szeretet mélységes ereje tette naggyá s tartotta fenn még özvegységében is.

Nem volna teljes Miss Irby képe, ha végül meg nem emlékeznék jelentékeny munkatársáról, *Hadzsi Sztákáról*, ki Miss *Gyonszton* halála után Miss Irbynek segédkezett, s kiről még külön fogok megemlékezni.

Hadzsi Sztáka, egy hőslelkű leány, méltó segítője volt Miss Irbynek és iskoláján buzgón tanított. Oroszlán bátorságú, galambszivű, rejtelmes leány, kit én mindig a *Balkán Hypátiájának* neveztem. Ha ezt a három nőt együtt láttam, ez igazi történelmi alakokat, mindig azon méláztam el, mikor fogok én ily tökélyre emelkedni és sűrű sokaságban, úgy mint ők — egyedül járni. *Sztáka* tragikus halálát még Szarajevóban megsirathattam. Hant boritja Szávka asszonyt is. De emlékök él. *Miss Irby* neve pedig szent marad nemcsak a balkáni szláv népek szivében, kiknek jogait a müvelt világnak ékes tollával hirdette, kikért szavával küzdött, lelkével szenvedett és kiket anyagilag oly nagy mértékben segített, de szent marad Miss Irby neve minden küzdő női lélek előtt is.

Pancsova. *Poznan Jolán.*

A RAJZOKTATÁSRÓL.

Nemsokára tíz éve lesz annak, hogy a magyar rajztanárok és rajztanítók országos egyesületté tömörültek. Azóta áll fönn az egyesület folyóirata,* mely a rajztanároknak úgy sem túlnagy irodalmi tevékenységét csaknem teljesen lefoglalja, úgy hogy az általánosabb irányú tanügyi lapok a rajzoktatás kérdését már alig is érintik.

Így a pedagogusoknak túlnyomó része, kiknek nem áll módjukban az egyesület folyóiratát elolvasni, a rajzoktatás kérdésében meglehetősen tájékozatlanok, annál is inkább, mert a két évvel ezelőtt egyes napilapokban erről a kérdésről megjelent cikkek épen nem voltak alkalmasak a kérdés tisztázására.

A nagyközönség, a pedagogusok és a tanügyi hatóságok a rajzoktatók részéről is különböző, néha egymással homlokegyenest ellenkező véleményeket hallanak. A kérdéssel alaposan nem foglalkozhatván, a szakemberek körében is eltérő nézetek között nem tudnak eligazodni s ezért az egész rajzoktatással szemben bizalmatlanok. A rajzoktatási szakirodalom kifejlődése és a különböző nézetek megvitatása így a kívül állók körében tulajdonképen nagy zavart, tájékozatlanságot okozott.

Ezt a tájékozatlanságot eloszlatni jelen soraimnak célja. Azon leszek, hogy teljes tárgyilagossággal vázoljam az állapotokat.

Először arra a kérdésre felelek meg, hogy mi az oka a rajzoktatás terén nyilvánuló nézeteltérésnek és miben is áll ez?

Azt hiszem ezen nézeteltéréseknek egyik oka általános

* «Rajzoktatás», évenkint 10 füzet.

képzést nyújtó iskoláink tanterveiben keresendő. Noha az országos rajztanárképző már 35 éves múltra tekinthet vissza és fennállása óta számos kiváló rajztanárt bocsátott ki, ezeket a tantervek készítésénél még nagyon sokáig nem engedték szóhoz jutni, s ha a külföldi példák nyomán ki is szabtak a rajzra néhány órát, ezeknek az anyagát a geometria és az ornamentika köréből vették. A rajztanításnak tulajdonképeni feladata iránt tájékozatlanok lévén, cél gyanánt a geometriai formaismeretet, a rend- és tisztaság(!) szeretetét állították fel. Ha tanterveink azóta már átdolgozáson mentek át, a geometriai anyagnak a túltengését még mostanáig sem lehetett teljesen meggátolni s a régi irányú rajzi tanterveknek egyik jellemző példája az 1887. évi polgári leányiskolai tantervben még a mai napig is megmaradt.

Az ilyen tantervek ellen a rajztanárok a különböző tanügyi lapokban már régen felszólaltak és olvasóink is talán emlékeznek ilyen cikkekre. De ezek az itt-ott elszórt felszólalások nem találtak visszhangra, mert a szaktársak nagyobb része az illető cikkről nem is vett tudomást, a többi pedagogusokat pedig a kérdés kevéssé érdekelte.

A nézeteltéréseknek másik oka az 1892. év táján a művészetek terén támadt s szecessziónak nevezett reformmozgalom, mely eleinte az akadémiai nyűgtől való szabadulást és a természetnek elfogulatlan, friss megfigyelését és egyéni felfogással való visszaadását célozta, de nemsokára átment a művészeti és a rajzoktatásra is.

A németeknél Hirth* és Lange** emelték föl szavukat az iskolai rajzoktatás megmerevedése ellen és a művészeti nevelés érdekében, az iskolai sablonoktól való szabadulást, a túlságos sok elméletnek és geometriának mellőzését követelve. Nem csoda, hisz akkor végigjárhatott valaki egy középiskolát

* Georg Hirth, Ideen über Zeichenunterricht, 1887.

** Konrad Lange, Über die künstlerische Erziehung der deutschen Jugend.

anélkül, hogy egyszer is rajzolt volna valamit a valóság, a természet nyomán; pontozott lapok, geometria, lapminták voltak a használatos tanítási szerek és a gipszmodell után való rajzolás már nagy vívmány volt.

Ezen időtájt Észak-Amerikából újszerű rajztanításnak hírei érkeztek. A különböző oldalokról jövő impulzusok nyomán nemsokára európaszerte megindult a mozgalom a rajzoktatásnak művészi irányban való reformálása tárgyában.

Nálunk a rajzoktatás kérdésének tanulmányozására úgy a magas kormány, mint a főváros tanácsa egy-egy szakembert küldött külföldre. Ezek a szakférfiak hazatérve, elsősorban a régóta elhanyagolt és egy évtized óta teljesen megakadt népiskolai rajztanítás ujjáalakítására készítettek javaslatot.

Az 1897-ben létrejött rajztanár-egyesület ezen reformtörekvésekkel szemben meglehetősen tartózkodó álláspontot foglalt el, egyrészt, mert tagjai között alig akadt olyan, ki a népiskolai tanítás terén tapasztalásokat szerezhetett volna, de főleg azért, mert a túlzásokban bővelkedő reformeszmék megvalósításának lehetőségében nem bíztak.

Az ujítók azt követelték, hogy a rajztanítást már az elemi népiskola alsó osztályába is be kell vezetni, induljon ki a gyermeknek játékszerű firkálgatásaiból; a gyermek rajzolja azt, amihez kedve van, rajzoljon fejből, emlékezetből, illusztráljon látott jeleneteket, elbeszéléseket és meséket, gyakorolja (mint a japánok) a szabad ecsetkezelést előrajzolás nélkül s minden mesterséges rajzminta mellőzésével csupán a természet megfigyeléséből tanuljon, majd a rajzolt növényi formákból tervezzen ékítményeket s munkáiban elsősorban a színes ábrázolásra helyezzenek súlyt.

Ez, amint látható, oly gazdag programm, melynek megvalósítása művészeti szakiskolának is dicséretére válnék.

Azonban amilyen megnyerő első pillanatra ez a hangzatos programm, épen olyan ingatag alapon áll. A játékot az iskolába bevinni, magában még nem volna baj. De mit tanítunk ennél? Hogyan lehet fejből, futólagos szemlélés, sőt pusztán

képzeletből valamit rajzolni, amit a gyermek még beható szemlélet alapján sem képes ábrázolni? Nem a szemlélést kell-é előbb megtanítani? Aztán honnét vegyük a rajzilag kiképzett néptanítókat, mikor azok átlag nem képesek egy előttük levő egyszerűbb tárgyat sem elfogadhatóan lerajzolni? Tudnak ezek fejből, emlékezetből, képzeletből rajzolni, ecsettel rögtönözni, természet után rajzolni és festeni, ékítményeket tervezni? Egy átlagos rajztehetségű tanító megtanulhatja ezeket a tanítóképzőnek évfolyamonként kiszabott heti 2—2 órájában?

Ezen kérdéseket mérlegelve, természetes, hogy a rajztanáregyesület az ujítók programmjával szemben tartózkodó álláspontot foglalt el s csak akkor szólt a kérdéshez, amikor nemcsak a reformerek, hanem idegen elemek is az egyesületet és az ujítások túlzásaitól tartózkodó szakembereket támadni kezdték.

Az ujítók ezen csipkedésekben és támadásokban odáig mentek, hogy a régi tantervek idejéből még fenmaradt ferdeségeket: a pontozott és hálózott lapok használatát, amely ellen a rajztanárok már régen küzdöttek és amelyet már eltemetettnek véltek, de meg a geometriai anyagnak és eljárásnak fönnebb említett túltengését egyenesen a hozzájuk nem csatlakozó rajztanárok terhére rótták, «maradiaknak», «vaskalaposoknak» nevezve őket, mig magukat büszkén «moderneknek» nevezték.

A székesfőváros volt az első, mely az új rajztanítást népiskoláiba bevezette. Ezen célból azt az említett szakférfiút, ki néhány évig a népiskolai rajztanítás terén tapasztalásokat szerzett és azután a külföldi rajztanítást tanulmányozta, megbizta, hogy népiskolai tantervjavaslatot készítsen, majd azzal, hogy a néptanítókat a rajztanításra kiképezze. Ezen kiképzés kétéves esti tanfolyamokon még most is folyik és tekintettel a fővárosi néptanítók nagy számára, még jó néhány évet fog igénybe venni.

Minthogy a néptanítóknak rajzi kiképzése csak lassan halad előre, a főváros tanácsa az új tanterv bevezetése után célszerűnek látta, hogy legalább a rajzoktatás terén a népiskolákba is a szakrendszert vezesse be, az említett tanfolyamokon előkészített néptanítókra, sőt okl. polg. isk. rajztanítónőkre bizva

a rajztanítást. Így most már a főváros legtöbb népiskolájában az új terv szerint folyik a rajztanítás.

A nagyközönség és a pedagogusok vegyes érzelmekkel fogadták az új rajztanítást. Egy tekintélyes napilap, mely olvasóinak intim ujdonságokkal szokott kedveskedni, jónak látta az új rajzoktatásnak félszegségeit egy humoros tárcában ostorozni s anélkül, hogy a pellengére állított tanítónőnek védekezését közölte volna, állításaira ráduplázni, kijelentve, hogy nem barátja az új rajztanításnak. Következő cikkeiben — hogy-hogynem — a rajztanárokat támadta maradiságukért! Az elvhűségnek mintaképe.

Ugyancsak a rajztanárságot kezdte támadni a «Rajz» című lap is, mely egy rajzszergyáros költségén kiadva, egy mathematikus polg. isk. tanító szerkeszt, ki az új eszméket hirdető rajztanárok körében csakhamar munkatársakra is akadt.

A «Rajz»-nak folytonos csipkedései folytán az egyesület folyóirata is kilépett a passzivitás sorompóiból és az egyesület tagjai részint polemikus természetű cikkekben, részint szakszerű fejtegetésekben ismertették álláspontjukat.

Az egyesület vezetősége azonban látva azt, hogy a rajztanárság körében a nézetek eltérők s egyik része akár óvatosságból, akár nembánomságból nem vall színt, látva továbbá azt, hogy a rajzoktatás egyes kiszakított kérdéseinek tárgyalásával a helyzet nem tisztázható, egy országos kongresszusnak, nagygyűlésnek összehívását határozta el.

A rajztanárok, tanítók és tanítónők ezen nagygyűlésének az volt a célja, hogy a rajzoktatás alapelveire vonatkozó kérdéseket gondosan rendezve és megvitatva, állapítsa meg a közös elveket s ha nem képes az összes rajzoktatókat egyetlen táborban egyesíteni, legalább világosan állapítsa meg az ellentéteket.

Már a nagygyűlés előkészítésében is ellentétek merültek fel úgy a megvitatandó kérdések megfogalmazása körül, mint a nagygyűlés tagjaiul való fölvétel körül. A reformerek ugyanis a néptanítóknak fölvételét is követelték, az előkészítő bizottság többsége ellenben tartva attól, hogy a nagy számban a gyűlésre

kirendelt néptanítók többsége esetleg olyan határozatot hozhat, melyek a szakemberek véleményével ellenkeznek és a rajztanítás észszerűségét veszélyeztetnék, a néptanítóknak a nagygyűlés rendes tagjaiként való fölvételét megtagadta.

A nagygyűlés az 1905. év junius havában a hazai rajzoktatóknak impozáns és élénk részvétele mellett meg is tartatott és az előkészített kérdések megvitatás alá kerültek.

Az alapkérdéseket kilenc tételbe csoportosították, megvitatásukat pedig akként készítették elő, hogy mindegyik tétel számára jutott pro és kontra előadó. Feltünő volt, hogy az új népiskolai rajztanítás fővezére, kinek alkalmat adtak elveinek előadására és módszerének megokolására, ezen feladat elől kitért.

Az előadásokat heves viták és élénk közbeszólások kisérték, de amikor a nagygyűlés harmadik napján az alapelvek fölött való szavazásra került a sor, kitűnt, hogy a rajztanárság zöme mégis a józanabbak (vaskalaposok) pártjához tartozik, a reformerek (hypermodernek) ellenben kisebbségben maradtak és maguk között sem értenek egyet.

A józanok pártja tehát győzött; ez a győzelem azonban kétes értékűnek látszik annyiban, hogy a nagygyűlés határozatai csak papiron maradtak. Amint eredménytelenek voltak az egyesületnek a magas kormányhoz már régebben intézett fölterjesztései, úgy az újabb beadványok is meddők maradtak.

A napi sajtóban is élénk feltünést keltett nagygyűlésen a magas miniszterium és a fővárosi tanácsnak képviselői a tények kényszerítő hatása alatt megjelentek ugyan s a gyűlésen résztvevő rajzoktatók számára kért néhány napi szabadságot — a gyűlés második napján — a hatóságok engedélyezték, de a magas kormány úgy mint azelőtt, azóta sem tanusított érdeklődést az egyesület törekvései iránt.

Mi ennek az oka? Az adminisztrációban lévő osztályrendszer, melynél fogva a rajzoktatás ügye egyik osztályba sem tartozik, vagy az érdeklődés hiánya? Az a körülmény, hogy a rajzoktatás iránt való érdeklődés az egyesülettől függetlenül mégis

megnyilatkozik, azoknak látszik igazat adni, kik azt hiszik, hogy az egyesület ellen a reformerek részéről aknamunka folyik.

A rajzoktatók országos nagygyűlésének lefolyása a nagygyűlés meghagyásából az egyesület által kiadott «Napló»-ban van pontosan leírva. Ez a Napló, mely csaknem 300 lapra terjed, nemcsak az elhangzott előadásokat és vitákat tartalmazza szószerinti hűségben, hanem magában foglalja azokat az előadásokat és értekezéseket is, amelyek a napirendre ki voltak tűzve, de az idő rövidsége miatt előadásra nem kerülhettek.

A Napló tartalmából itt csak a rajztanítás alapkérdéseire vonatkozó határozatokat soroljuk föl. Ezek a következők:

1. Az általános iskolák rajztanításánál (a mértani ábrázolásra ki nem terjeszkedve) az objektiv. az értelmi ábrázolásra esik a fősúly; ezen ábrázolási módot tehát minden tanulóval el kell sajátítani. A szubjektiv (festői) ábrázolást szemlélet útján ismertetjük meg a tanulók összességével, gyakorlása azonban a képzés magasabb fokán csak a tehetséget, hajlamot mutató tanulók kisebb csoportjára szorítkozik. Egyébként a szubjektiv (festői) iránynak az iskolán kívüli munkákban s a vázlatkönyvekben bő teret kell engedni.

2. A rajz mint tantárgy az általános iskolák keretében a szigorúbban vett rajzkészség megadására törekedjék. Önállóan, saját módszerét követve, ne kívánjon időnek előtte más tantárgyak, szakmák, módszerének átvételével azoknak a saját rovására szolgálatot tenni. Elsősorban megfigyelésre, képies gondolkozásra (formai, térbeli, színbeli elképzelésre) és a formák grafikai ábrázolásmódjára tanítson, emellett a művészi érzés fejlesztését szemlélet és szerénykörű, de alapos gyakorlat útján munkálja. Így lehet a rajz hasznos segédeszköze és tényezője már az iskolában a többi tanulmányoknak, az életben az általános műveltségnek, a szakszerű vagy a műkedvelő tevékenységnek.

3. A rajztanítás az elemi iskola két alsó osztályában csak a beszéd- és értelemgyakorlatokat kisérő foglalkozás, amely a látható legegyszerűbb benyomások ismertetésére szorítkozzék.

A III. és IV. osztályban mint rajzbeli elfoglaltság a tanító irányításával, de javítása nélkül külön órában is szerepelhet. Az V. és VI. osztályban rajzoktatássá fejlődjék. A középfokú oktatás kezdetén mint önálló tantárgy szakszerű jelleget nyerjen. Az emlékezetből való rajzolás a középfokú iskolákban az esetre helyeselhető, ha ez egy előzetesen imitative megrajzolt benyomás alapján történik. Egy rövid ideig bemutatott tárgy megszemlélése nyomán végzett rajzolgatás néha gyakorolható, de ez a tanuló tudása fokának megállapításához hozzá nem járulhat. A szóbelileg keltett képzeleti képek fejből való rajzolása a középfokú iskolában teljesen mellőztessék.

4. Tömegtanításnál az iskolai táblán való előrajzolás csak a kezdetleges fokon alkalmazható, de mint a tanítást megvilágító segédeszköz az oktatás egész vonalán értékesíthető, emellett azonban a kétkiterjedésű síkformákat ábrázoló lapminták nem mellőzhetők. A nem saját értelemben vett síkminták (pl. tájképek, plasztikus tárgyak rajzai, nagy mesterek kézi rajzai) demonstrációul a tanítás egész menetén, példaadásképen bemutatásra ajánlhatók, másolásul nem. Ritkán alkalmazhatók a kezelési és felfogási gyakorlat elsajátítása céljából. A szemléleti távlat alapos és értelmes tanítása céljául tömegtanításnál a nagyméretű geometriai testek a legjobban, a legkönnyebben kezelhető, legtanulságosabb taneszközöknek tekinthetők s az ezek után szerzett alapos, értelmes tanulmány biztos alapot nyújt arra, hogy a színes használati tárgyak és a többi rajzoltatása és színezése által a tanulót önművelési tevékenységre serkentsük.

5. Az antik szoborművek után való rajzolást a középiskola nyolcadik osztályában, de kivált a rajztanárképzésben föltétlenül meg kell tartani.

6. Az ornamentális stiltanulmány az általános irányú rajztanításban csak annyiban bir jelentőséggel, amennyiben az oktatás menetébe ennek fokozata gyanánt beilleszthető. A magyar diszitőművészet motivumai ezen szempont figyelembevételével a középfokú tanítás alsó fokozatában síkformák címén felvehetők.

7. A tervezési gyakorlatoknak az oktatásban ott van helyük, ahol azokra a művészi és technikai előföltételek megvannak.

8. Az általános irányú rajzoktatás kötelező studiuma olyan körre szorítkozzék, melyben a rajz magasabb feladatai, mint pl. az élő és mozgó emberi és állati alakok grafikai előadása nem foglal helyet; felvehetők azonban ezek a magasabbrendű feladatok mint a rajztanítás fakultativ természetű anyaga.

9. A rajzgyakorlatok sorrendjének megállapítása: A népiskolai rajztanítás nem nyújthat biztos alapot a rendszeres rajztanítás felépítésére, mert az alsó két osztályban csupán a szemlélet alapján szerzett megfigyelésekből és ezeknek szóbeli kifejezéséből áll. A következő osztályban emellett már a rajzbeli kisérleteknek is adunk helyet, amelyeknek sorrendje inkább változatos, mint logikus. A rendszeres rajztanítás csak a népiskola V—VI. vagy a középiskola alsó osztályaiban kezdődik. A rajztanítás ezen harmadik fokán a síkformák (levelek, virágok, lepkeformák és síkékítmények), a tanítás negyedik fokán a térformák dominálnak a távlati elváltozások és a világítási tünetek behatóbb megfigyelésével. Egyszinű nagyméretű modellek mellett kisméretű használati tárgyak is rajzolhatók. Az ötödik fokozatban a használati és diszitési tárgyakat és ezeknek csoportozatait rajzoltatjuk. Itt fellép a színes ábrázolás, mely ecsettel való árnyékolással vagy árnyékolt ceruzarajzok színezésével vezethető be. A hatodik fokozatban szerepel a természeti tárgyak rajzbeli és színes ábrázolása (gyümölcsfélék, szárított és élő növény, csontok, kagylók, csigák, kitömött állatok), antik szobrok öntvényei is rajzolhatók. Ezen hat fokozat felső négy fokozata a középiskola nyolc osztálya szerint nyolc évre, más iskolák négy vagy hat évfolyama szerint a felső fokozatoknak kellő megszorításával négy vagy hat évre osztandó be. A rajzolást mindenkor előzze meg a tárgynak összefoglaló áttekintése, az összbenyomás megszerzése. Az általános bizonytalanból haladunk a részletezés felé, ezt ismét az egésznek összefoglalása követi az összhatásnak helyesbítése céljából. Az összefoglalás

elvének alkalmazása a különféle feladatokra adja meg a rajztanítás módszerét.

Megemlítem még, hogy a nagygyűléssel kapcsolatban rajzkiállítás volt, amelyen 43 rajzoktató körülbelül 10,000 rajzzal vett részt; képviselve voltak az összes iskolafajok s a legkülönfélébb felfogású rajzoktatók. A kiállítás arról tanuskodott, hogy minden rajzoktatónak főtörekvése a természet nyomán való rajzolás és eltérés csak a módokban van. Így a kiállítás is hathatós bizonyíték volt azon újból és újból felhangzott alaptalan vád ellen, hogy a rajztanárok egy része ellene van a természet után való rajzolásnak.

A nagygyűlésnek lezajlása után még tartott a heves küzdelem folyóiratokban, brosürákban. Lassanként azonban a viták hevessége alábbhagyott, a hullámok lecsendesedtek s a rajzoktatás kérdéseinek nyugodtabb és részletebb megbeszélésére került a sor. Ennek talán nagyobb eredménye volt a nézeteltérések eloszlatásában, mint a heves vitáknak. Úgy a nagygyűlésen, mint azóta az ú. n. modernek sokat tanulhattak. Meggyőződhettek arról, hogy a józanabbak azért, mert a reformoktól tartózkodtak, nem vaskalaposok, amiknek — a viszonyokat nem ismerve — odaállították; észrevehették, hogy ezek is művészi irányú rajzoktatást akarnak, mint ők; viszont tanításukban tapasztalhatták, hogy az alapvető feladatoknak becsületes elvégzése és fokozatos menetbetartása nélkül nem sokra mennek.

Bizonyos, hogy a józanabbaknak tárgyilagos és jól megokolt érvelései hatással voltak az ellenzékre, mely elveit nyomós érvekkel támogatni nem tudta, hanem ehelyett mindig a művészi érzésre hivatkozott.

Hogy a vélemények még nem teljesen megegyezők, azon ne csodálkozzunk. Ellentétek mindig voltak és a jövőben is lesznek. Be kell érnünk azzal, hogy az általános irányú rajzoktatást egyenesen a cél felé vezető szabályozott mederbe tereljük, amelyen belül az egyéni felfogásnak még maradhat elegendő szabadsága és őrködnünk kell afelett, nehogy ezen mederből

mellékterületekre tévedve, a cél elérésének reménye nélkül elposványosodjék.

Az a meggyőződésem, hogy ezen meder irányát és határait a nagygyűlés bizton megállapította s a régi állapotok reakciójaként felszínre került túlzások és szélsőségek a tapasztalások alapján maguktól is megfognak szűnni.

Igaz, hogy az utóbbi időben különösen a művészeti kérdésekben az érzésekre való hivatkozás ürügye alatt olymérvű nagyképűsködés, a józan gondolkozást és a komoly tanulást kárhoztató elvnélküliség kapott lábra, mely a nagyközönséget megtévesztve, minden haladást veszélyeztetni látszott. Ezzel szemben azonban örömmel tapasztaljuk, hogy az észszerű gondolkozásnak és cselekvésnek, a kérlelhetetlen komoly munkának is nagytekintélyű pártfogói akadnak, amiről fenkölt szellemű közoktatásügyi miniszterünknek, Apponyi Albert grófnak a zeneakadémia felavató ünnepén, május 12-én elmondott beszéde nyújt fényes tanúbizonyságot.

Budapest. *Hollós Károly.*

A «DIREKT» MÓDSZERRŐL.

A mult század nyolcvanas éveiben mind hangosabb lett az iskolai tanulók túlterhelésére vonatkozó panasz. Közvélemény lett a gyermekvilág általános gyengülése, idegessége, pusztulása és a nézet, hogy ennek oka leginkább a gyermeknevelésben s a túlterhelésben keresendő. Mivel pedig a kor tudatában megérlelődött a gondolat, hogy az emberiség minden gondját, minden szeretetét megérdemlik a gyermekek: mindenfelé mozgalom indult meg a pedagógusok körében a túlterhelés kérdésében.

A dolog egyszerűnek látszott: «Ha az a baj, hogy sokat tanítunk, vegyük szűkebbre a tananyagot, tanítsunk kevesebbet». Ám a dolog nem volt olyan egyszerű. Épen akkoriban óriás léptekkel haladt az emberiség. Ezernyi új találmány emelte a kulturát, ezernyi új intézmény tette bonyolultabbá az életet. S az általános, rohamos haladással szemben a tanítás anyaga nem vehetett kisebb méreteket, mikor az volt írva a pedagógia zászlajára: «A gyakorlati életnek nevelj».

Már pedig a gyakorlati élet mind többet követelt s a túlterhelés kérdésének megoldása késett. Míg végre maga a szorosan a gyakorlati életre való nevelés elvei vitték révbe a túlterhelés sokat hányatott kérdését.

A pedagógia kérdéseiben a praktikus angol, a független amerikai vette át a német iskolamester kezéből a vezetést s megtanította a modern tanítót arra, hogy a szőrszálhasogató fejtegetés, hosszas kerülgetés, rávezetés helyett az elméleteket, szabályokat mellőzve, egyenesen (direkt) magát a gyakorlati életre szükséges ismeretet plántálja a tanuló lelkébe s akkor az ismeretanyag rövidítése nélkül könnyít a gyermek terhein.

«Mindent könnyíteni, egyszerűsíteni a tanítói eljárásban a tanuló javára.» Ez a mai kor pedagógiájának irányelve. Olyanformán van ez a tanítóval szemben, mint ama gyülekezet az ő kitünő szónokával szemben, aki bár szépen, szellemesen, de a tárgyat hosszan kerülgetve szónokol, — hogy gyönyörködik bár és büszke a szónokára, mégis türelmetlenül közbekiált: «a tárgyra, a tárgyra!»

És a mai kor tanítója nem is sokat szónokol, hanem mellőzi a sok elméletet s egyenest a tárgyra térve, magának a gyakorlati ismeretnek magvát hinti a jövendő család, a jövendő társadalom talajába.

A pedagógia valóságos forradalmon ment keresztül. Megszületett a direkt módszer, mely egészen átalakította az iskola szellemi képét, mint ahogy a modern korban átváltozott az iskola külső képe is. A régi komor, rozoga iskolaszobák helyett szellős, tágas, napsütötte, képekkel díszes tantermek állnak rendelkezésre, melyekből eltűnt a bot s a mindennapi gyötrődés; melyekben érdeklődő, mosolygó, örömökben nem szegény kis emberek szedik magukba azon hasznos ismereteket, melyeket az élet — talán már holnap — követel tőlük.

Mert mai nap az élet nem késlekedik, nem kerülget. Olyanok családi, társadalmi, gazdasági viszonyaink, hogy rázúdúl gondjaival, küzdelmeivel a kis emberre is sokszor még az iskola padjaiban, sokszor az iskolából kivezető első útján. Hát fel kell fegyverezni a tanulót. Minél több pozitiv gyakorlati ismeretet adni neki eszközül az életre; elméletet csak annyit, amennyit az ismeretnek átadása, megerősítése kiván; annyit, amennyi szükséges ahhoz, hogy gyakorlati tudása elhatározási és cselekvési energiává fokoztassék.

Ilyen nagy szellem-erkölcsi és nemzetgazdasági célokat szolgál a direkt módszer, mely most már az oktatás minden fokán általános. Élénk kifejezést nyer ez a módszer az elemi iskolai új tantervben s a polgári iskola munkásai remélik, hogy kifejezést fog nyerni a most készülő polgári iskolai tantervben is, mely hivatva lesz nekünk segíteni abban, hogy gyakor-

lati ismeretekben erős, józan gondolkozású középosztályt neveljünk.

Addig is, míg e reményünk teljesül, nem lesz érdektelen bepillantani a direkt módszer műhelyébe a polgári leányiskolai oktatás keretében.

Kezdhetnők a hitoktatásnál, ha az nem volna annyira izolálva a többi tantárgytól és nem lenne minden felekezetnél annyira konzervativ. Pedig mily üdvös lenne itt is a direkt módszer! Megtanítani a leányt imádkozni, földöntúli célokért áldozni, jót cselekedni. A nehezen érthető hittani tételek magyarázása, betanítása inkább okoz hitbeli közönyösséget, mint hitbuzgóságot. A direkt módszer azt mondaná: «Emeld egyenesen Istenéhez a leányka lelkét; vidd föl a magasba s hogy mindig emelkedjék, támaszd körül a hit világos tanításaival, miként a magas, csúcsíves templomokat megerősítik támasztó oszlopokkal». Folytathatjuk az édes anyanyelv tanításán, mely ezelőtt oly sok keserű percet okozott gyermekeinknek. Temérdek szabályt tanultak, a régi és újabb nyelvrontás fattyúhajtásait; a nyelv szellemébe mégsem nyertek bepillantást; helyes nyelvérzéküket nem fejlesztették, sőt elrontották. Aztán feledésbe ment a sok betanult szabály s az iskolai anyanyelvtanulásnak annyi eredménye sem volt, hogy a tanuló helyesen beszélni s helyesen írni megtanult volna.

Ma az élő nyelvet tanítjuk. Magyarul helyesen írni, helyesen beszélni tanítunk. Nyelvet, és nem nyelvtant. Hogy a helyes beszéd gyakorlása, az olvasás vagy a szavak szétbontása közben rámutatunk a nyelv szabályaira, sajátságaira: az természetes, és hogy a tanulók azokat az útmutatás szerint maguk fedezik fel: sok örömöt okoz nekik kevés fáradság árán. A szabályt pedig nem kell betanulniok; ha elfelejtik, ugyanazon szétbontás és okoskodás útján újra megkereshetik. Ekként az anyanyelv folyton érdekli és foglalkoztatja őket, ami a direkt módszernek nagy dicsősége.

Az anyanyelvtanulás írásbeli részénél meg épen nagyon sokat változtatott a szóban forgó módszer.

Nyelvtani feladványt vagy gyakorlatot alig adunk, hanem már a legelső fokon fogalmazni tanítunk. Tanítjuk a tanulók gondolatainak írásbeli kifejezését egyszerűen, természetesen, a beszédének megfelelően, minden szerkezettan nélkül. A gyermek tulajdonképen nem is tudja, hogy ő fogalmaz. Jó, amiről tud; amiről írni szeret, ahogy ő akar. Ír a környezetéről, napi teendőiről, tanulmányai köréből, szórakozásairól, megfigyeléseiről. Ír örömmel; azt tapasztalásból mondhatom. Sokszor könyörög, hogy feladványt adjunk, olyan jól esik az neki, hogy kedvenc tárgyairól mind könnyebben tudja gondolatait írásban kifejezni. És így észrevétlenül, öntudatlanul megtanul fogalmazni. Nem retteg már az iskolai dolgozatok írásától és nem rágja a tollát, mint régente a nyelvtani kérdések megoldása közben, mely gyötrő munkájának a gyakorlati életben semmi hasznát nem vette.

Természetes, hogy közben előmondás (diktálás) után is ír a helyesírás megtanulása és begyakorlása végett. A javításokat azután a tanító piros jelzései és útbaigazítása nyomán saját maga eszközli. Sőt az aláhúzott hibákból jegyzéket vezet, melyet szívesen használ a következő dolgozatok írásánál, nehogy ugyanazt a hibát még egyszer elkövesse. Mivel pedig a javítások okfejtés alapján történnek: így az írás és fogalmazás gyakorlása közben számos nyelvtani ismeretet szerez és bepillantást a nyelvünk szellemébe.

Ekként szolgálja a direkt módszer egyrészt az anyanyelvtanulás közvetlen céljait, másrészt közvetlenül a gyakorlati életet; így vezeti a polgári iskolai tanulót könnyen, biztosan az anyanyelvtani ismeretek azon fokára, melyen az irodalmi ismereteket kell felépíteni.

Az irodalom tanítását is nem nehéz meghatározásokon, részletes korrajzokon, száraz életrajzi adatokon szolgáltatja; nem is a legrégibb irodalmi műveken kezdi (a munkában levő polgári leányiskolai tantervezet szerint a magyar irodalom az 1820. évtől kezdődőleg lesz tanítandó), hanem magát a jelenlegi irodalmat állítja a IV. osztályú tanulók elé, hogy azt meg-

szeressék, megismerjék és magukévá tegyék. Olvastatja és ismerteti jeles költőink, íróink legjobb munkáit s azok alapján odavetíti biztos, tartós vonásokkal jeleseink egyéniségének körvonalait a tanulók lelkébe. Ha ezen körvonalak alá még nehány szép s jól betanult verset, nehány szép jellemző gondolatot vés be ama írók és költők alkotásaiból: akkor az irodalomtörténet tanítása oly nyomokat hagy a tanulók lelkében, melyeket az idő nem egyhamar törül le onnan; melyek kiválóan alkalmasak arra, hogy az életbe lépő leánykát további irodalmi tanulmányokra serkentsék; hogy kifejlesszék benne a törekvést a magyar irodalomnak szellemi és anyagi támogatására. Pedig úgy-e, hogy az irodalomtanításnak nem lehet ennél ideálisabb célja?

Nagyon hathatósnak bizonyul a direkt módszer annak a tantárgynak tanításánál, mely az utóbbi időben rohamosan föllendült közlekedés és forgalom következtében a gyakorlati életre kiváló fontosságot nyert, t. i. a földrajz tanításánál. Régente sokat gyötörtük ezzel a tantárggyal a tanulót kevés eredménynyel. Tanultattunk számokat, melyek folyton változnak, neveket, melyekkel a tanulók a gyakorlati életben sohasem találkoznak; rajzoltattunk térképeket, végeztettünk sok felesleges munkát s a polgári iskolából kilépő tanuló még a saját hazájában sem tudta magát tájékozni. Ma be kell látnunk, hogy nincs szükség térképrajzolásra. A tanuló vagy másolt s pazarolta erejét és idejét, vagy a maga bizonytalan, idétlen térképeiről téves földrajzi fogalmakat szerzett. A gyakorlati életben nincs is szüksége a térképrajzolásra; a legolcsóbb menetrendben talál hiteles térképet. Neki magát a földet kell megismernie az ő szépségeivel, csodáival, jelenségeivel. Az volna a direkt módszer szerint ideális földrajztanítás, ha valósággal bejárhatnók tanítványainkkal a földet, úgy tanítnók a földrajzt. De ha ez lehetetlen, utaztatjuk képzeletben s folyton tájékoztatjuk a térképen. A tankönyvet inkább nélkülözhetjük, mint a földrajzi atlaszt, mely a tanulók egész figyelmét és munkásságát megérdemli. Ha tehát Svédországot akarjuk ismertetni, kiindulunk lakóhelyünkről a térképen s teljesen felkészülve még német és svéd pénzzel is,

utaztatjuk a tanulót Magyarországon, Ausztrián át. A német határhoz érve, még a vámvizsgálatot sem felejtjük, ugyanígy mikor Szasznitznál átkelünk a tengeren s Trelleborgba érünk. Itt mindjárt a kikötőben várakozó közönségen bemutatjuk a svéd nép viseletét (szemléltetve), természetét, szokását, foglalkozását. Majd vasútra ülve, a svéd vasutak kényelmes voltát, gyorsaságát említjük. Stockholmban utaztunkban Svédország számtalan taváról, gazdag erdőségeiről szólhatunk, Yönköpingben a gyufagyártásról, a fővárosban az északi műveltségről, kereskedelemről stb. egész Torneáig s az éjféli nap csodás tüneményéig mindent közvetlenséggel állítunk a tanuló szemei elé a térképen való képzeletbeli utazása közben. Föltéve természetesen, hogy maga a tanító már valóban megtette ezt az utat s hitelesen megtudja adni ezt a közvetlenséget a tanításának. Ecélból meg kellene az államnak könnyíteni a tanító utazásait. Áldozni kellene rá, mint a szünidői kurzusokra. A tanító utazása mindig a közjónak szolgál.

Ilyen a direkt módszer eljárása a többi világrész ismertetésénél is. Például az Egyesült-Államokról van szó. Utazunk Amerikába. Fiuméba érünk. Ott már nemsokára indul egy nagy hajó kivándorlókkal. Festjük a honi földtől való elválás fájdalmait, a kivándorlók bűnét és bizonytalan sorsát, a hajóutazás változásait, az utazás idejét, árát stb. New-York felé közeledve, rámutatunk a kikötő roppant forgalmára, a világító-toronyra, az amerikai ízlést tanusító, feltünő épületekre, majd az amerikai emberek s amerikai városok sajátságaira, mindig összehasonlítással és vonatkozással a hazai viszonyokra. Úgy, hogy tanítási anyagunk csakhamar biztos, világos vonásokkal lesz berajzolva a tanulók tudatába s amellett folyton ébren tartja azoknak érdeklődését.

Sok volna — bár nem érdektelen* — végig illusztrálni a direkt módszert az összes polgári iskolai tantárgyakon; csak még egy-két művészeti tantárgy műhelyébe pillantsunk be.

* Szívesen közölnénk idevonatkozó gyakorlati tanításokat a «Nemzeti Nőnevelés»-ben. *Szerk.*

Milyen hangulatos ilyenkor tavasszal egy-egy rajzóra a polgári leányiskolában. Csupa virág az osztály. Minden leányka kezében egy tulipán, arcán érdeklődés, figyelem. Szeme egyszer az ügyesen tartott virágon, máskor a könnyen kezelt színes krétán vagy ecseten pihen. A táblánál a tanítónő szintén virággal kezében rajzol, nem azért, hogy szolgailag utánozzák, csak hogy ahol szükséges, a természet után való rajzoláshoz útbaigazítást nyerjenek. Mire az óra múlik, minden leányka rajzlapján ott a virág s a virágon ott az egyéniség.

Van is rá mosolygás mindenfelé, nem úgy, mint régen, mikor előírt szabályok szerint kellett húzgálniok a vonalakat, vagy nagy gyötrődéssel másolniok a merev mintákat. Féltek is a rajzórától s az egyéniség kifejezéséről vagy rajzbeli készségről szó sem lehetett.

Most öröm a rajzóra. A virág lerajzolását követi a tervezgetés. A virágokból mintákat alakítanak kötényre, törülközőre, asztalfutókra, terítőkre valót. Kifejlődik a tanulók önálló izlése, ügyessége, megszilárdul bennük a természetes szépnek szeretete, amit aztán átvisznek a ruházatukra, környezetükre; ami lassanként átszármazik a közízlésre.

És dereng már az új módszer a kézimunka-oktatásnál is. Többé nem kínozzuk a leánykát a hosszú mintaszalaggal, melynek, mikor a mama segítségével hetek, hónapok mulva végére ért, akkor sem élvezhette egy hasznos munka befejezésének örömét, mert a mintaszalag semmire sem volt használható.

Ma örömmel szedi elő a polgári iskolai leány a kézimunkaszekrényből a saját készítésű munkatáskáját, aztán szorgalmasan, szívesen dolgozik munkáján (ő maga és nem a mamája; haza nem viheti), mert tudja, hogy mire megtanulja a munkanemet, egy hasznos tárgyat készített el.

Egyébként ezen a téren még sok teendő van. Eltörlendő volna, mint felesleges, az évvégi kézimunka-kiállítás is, mely sok visszaélésre adott alkalmat s melynek sem pedagógiai, sem gyakorlati haszna nincs. Ehelyett állami női szakfelügyelet alá volna helyezendő a polgári leányiskolai kézimunka-oktatás. Végre

is a tisztán a női hivatást érdeklő kézimunkát közvetlen női felügyelet illeti meg.

Tulajdonképen erre is a direkt módszer adja meg az utasítást; az a módszer, mely már sok salaktól megtisztította oktatásunkat, mely lehetővé tette, hogy segítve a túlterhelésen, mégis minél többet megmenthessünk a tanítás anyagából az élet számára. És ez nagy nyereség, nagy áldás; mert tudvalevő, hogy «Minél több ismerete van valakinek, annál valószinűbb a boldogsága s erkölcsi fölénye».

Nagyvárad. *Özv. dr. Személy Kálmánné.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

1. A franciák és az élő nyelvek tanítása.

Mikor nyelvtanulásról van szó, sokszor eszembe jut, hogy évekkel ezelőtt egyszer helytelenül megmosolyogtam Waldapfel János doktornak azt a mondását, hogy Magyarország újjászületéséhez még egy filológiai átalakulás is szükséges. Most már belátom, hogy akkor nem volt igazam, mert ez a mondás csak felületes hallásra hangzik nagyhangúnak, de behatóbban vizsgálva, ugyancsak sok igazságot rejt magában. Bizony mai napság nagyon sokat kell tanulnia a fiatalságnak, hogy a szükséges műveltségre szert tegyen s emellett a klasszikus műveltségről nem is szólva, igen sok időt veszteget el a modern nyelvek tanulására, vagy a tanulást megnehezítő módszer, vagy a műveltséget nem gyarapító cél, vagy a túlzásba vitt sokféleség miatt! Hogy legjobban szemünkbe tűnjék e gyökeres orvoslásra váró hiba, gondoljunk csak a lányok nevelésére, kik általánosabb tudományos képzettségük mellett is még mindig oly aránytalanul sok időt töltenek el életük legszebb szakában a német, francia, angol, sőt ma már még az olasz elsajátításával is és még mindig oly sokszor csak azért, hogy a szalonban vagy esetleg az üzletekben is egymás előtt tüntessenek és hogy asszonykorukban elfelejtsék azt, amit leánykorukban tanultak.

A sokféleség ellen könnyen harcolhatnak a szülők és könnyen küzdhet ki-ki saját maga is, ha arra az ugyancsak elfogadható álláspontra helyezkedik, amivel még a tanárképzésben is beérik, hogy egy, legfeljebb két modern nyelv teljesen elég még magasabb ambiciók mellett is. Hiszen a jó műfordítások, utazás alatt pedig a jól berendezett internacionális érintkezések nagyon a segítségünkre vannak, ha meg valami nyomós ok megkívánja egy újabb idegen nyelvnek az elsajátítását is, akkor meg egynek a szerkezete is biztos alapot nyújt alkalomadtán a másiknak, többnyire egy rokon indogermánnak a megtanulására is úgy, hogy minden ok nélkül nem kell erre pazarolnunk az időt. Természetesen ilyen elvek mellett a sok kiváló idegen könyvből és a sok szép utazásból sem kell épen annak a nép-

nek a könyvét vagy vidékét választanunk, melynek a nyelvét nem tudjuk. Továbbá rendes körülmények között azt az időt is, amit a megértésen és megértetésen túl egy idegen nyelv különös finomságainak a mélyebb megismerésére fordítanánk, fordítsuk inkább anyanyelvünkre vagy más hasznosabb tanulmányokra.

Evvel a meggondolással a nyelvtanítás egyik nehézsége már igen egyszerűen eloszlott; nagyobb akadályokat gördít azonban a haladás elé a helyes módszer megtalálása és a helyes célkitűzés. Ez utóbbi tekintetben mi magyarok a mi régi szakembereink sok kipróbált és a többek között sok sikerült kisérletén kívül még sokat tanulhatunk a franciáktól. Ők híres társalgók; nagy nyelvtehetségűek; szeretik mindenben az elevenséget minden pedansság mellőzésével; tanulékonyak, társulékonyak, mozgékonyak még idegen nemzetek között is; alkalmazkodók és udvariasak idegenekhez a nyelvükben is és szeretnek gyorsan, röviden, életrevalóan tanulni. Épen ezért méltán érdekelhetnek bennünket a *Revue Pédagogique* ez idei számainak a legérdekesebb cikkei, azok, melyekben Sigwalt és L. Bourgogne, Franciaország két nagyhírű professzora szólal meg az élő nyelvek tanításáról abból az alkalomból, hogy az előbbinek megjelent Hachette-nál a következő könyve: «De l'Enseignement des Langues vivantes. Idées d'un vieux professeur dédiées aux jeunes».

Az egész eszmecserében a legérdekesebbek Sigwalt védő szavai a régi indirekt módszer mellett, majd evvel ellentétben Bourgogne lelkesülése a direkt módszerért, mely főbb vonásaiban Franciaországban nehány éve már mindenütt kötelező és a végén mindkettőnek, de különösen az előbbinek közeledő megegyezése. Sigwaltnak főargumentuma az ő régi, kedves indirekt módszere mellett, hogy a nehezebb szerkezetek, a válogatottabb kifejezések és az emelkedettebb stílus megértése legkönnyebben erős grammatikai képzettség és fordítási ügyesség útján sajátítható el. Emellett irányadóul tekintvén a nyelvtanulás célját, a nyelvtudás különböző fokait az olvasásban, az írásban, a beszéd megértésében és a beszédben állapítván meg, kimondja, hogy sokkal többen vannak, akik inkább írni és olvasni akarnak, mint beszélni. Leginkább a német nyelv tanítását tartva szem előtt, azt az arányt állítja fel, hogy egy olyan franciára, ki használ veszi a német beszédnek, körülbelül ezer esik, aki csak olvas azon a nyelven, már pedig az írásban és olvasásban a beszédnek magának nem tulajdonít valami nagy jelentőséget. Hangsúlyozza továbbá, hogy nagyon nehéz, sőt csaknem lehetetlen az idegen nyelvet magát is, azaz nemcsak a szókincset,

a szófűzést és a nyelvérzék fejlesztését, hanem a nyelvtani szabályokat, az olvasmányok teljes megértését és az irodalmi ismeretek közlését is idegen nyelven végezni, mert ez sok félreértésre vagy sok hosszadalmasságra vezethet.

Sigwalttal szemben Bourgogne tulajdonképen nem is cáfolásokkal lép fel, hanem inkább tévedések kikerülése végett annak a világos megmagyarázásával, hogy mi az az igazi direkt módszer. Ennek legfőbb célja a beszélt nyelv elsajátíttatása, beszélve elsősorban a tanítvány körül levő használati tárgyakról és képekről, azután az ő gondolkozási körébe vágó mindennapi élet legkülönbözőbb életviszonyairól, majd pedig a művelődés fejlettebb tényezőiről, mindezt különösen azért, hogy utazások alatt élhessenek vele az idegen területen. Utánozva ugyan az anyanyelv megtanulásának a módját, de csak részben. mert alkalmazkodik ahhoz a nagy különbséghez, ami a beszélni tanuló kis gyerekek és az elemi iskolát végzett tanulók között van. Egyesíti a beszéltetéssel a jó indirekt módszer előnyeit is, mert szerinte a tanításnak ezen a fokán már nem fordulhat elő, hogy nem tudják felhasználni írásban és olvasásban is azt, amit beszélnek. Az idegen nyelven beszélve és beszéltetve halad tovább, lehetőleg az új kifejezéseket, sőt az új olvasmányt is azon a nyelven magyarázva a fokozatok olyan betartásával, hogy az ismert szavakkal érthetővé tegye az újakat is. Nem mond le a szabályokról, az irodalmi ismeretekről és a könyvről sem. Körülbelül heti öt órán át tanít s ezalatt nyílik alkalma arra is, hogy a természetes nyelv legegyszerűbb törvényeit röviden az anyanyelven is közölje, meg számon kérje, hogy később ezen a nyelven is ébresszen érdeklődést az olvasmányok kapcsán a főbb irodalmi eszmék és irányok iránt és hogy az idegen nyelven tárgyalt olvasmányok legfőbb ellenőrzését is így végezze. Ugyancsak ellenőrzésül és az emlékezet támogatásául használja fel a könyvet is. Eközben mindig szem előtt tartja módszerének legfőbb nehézségét, de evvel megküzdve a legfőbb eredményét is, azt, hogy rászoktatja a tanulót esetleg már nehány hét alatt is arra a természetes asszociációra, hogy az előtte levő tárgy vagy annak képe után közvetlenül mondja idegen nyelven annak nevét is és ne csúsztassa közbe a gyakorlást megakasztván az anyanyelve megfelelő szavát is. Végső befejezésül reflektál még Sigwaltnak arra a panaszára is, hogy ez az eljárás nem váltotta be azokat a nagyon nagy reményeket, melyeket akkor fűztek hozzá, mikor általánosan kötelezővé tették. Azt mondja, hogy még nem volt elég idő arra, hogy éveken át tanított ugyanazokon a tanulókon figyeljék meg az eredményeket, sem pedig arra, hogy kellőképen kifejlesszék, ki-

próbálják és felhasználják annak minden előnyét úgy, mint az indirekt módszerrel már évek óta teszik.

Sigwart Bourgognenak ezekre a megjegyzéseire megint felel. Elmondja, hogy ő a direkt módszernek a túlzásaitól fél, mert az a meggyőződése, hogy csak a tulajdonképeni direkt és indirekt módszernek a helyes összeegyeztetése az igazi jó irány. Ebben a feleletében már oly közel jut Bourgognehez, hogy nagy lényeges eltérés már nincs köztük és csak a fordítás, az elvont szabályok és eszmék s az anyanyelvi magyarázatok mennyiségére ágazik el a véleményük. Tanulságos, mindkét módszert világosan áttekinthető, gondolatébresztő eszmecseréjük közben nekem még eszembe jutott a nyelvtudás különböző fokainak a megemlitésénél nehány kiegészitő gondolat. Eszembe jutott, hogy a nyelvtanulásnál éles különbséget kell tennünk az iskolai és a magántanulás között. Semmit sem nehezebb pótolni a nyelvtanulás különböző eredményei közül, mint a tanár élő szavának azt a nagy szuggeráló erejét, mely utánzási hajlamunkra és érzékeinkre hatva, megindítja a beszédet. A beszélőképességet nagyon nehéz, sőt egy bizonyos fokon túl lehetetlen könyvből elsajátítani. Az olvasás és irás készségének a megszerzésében azonban már sokkal nagyobb segítségünkre vannak a jó könyvek, noha ezeknek az értékét is nagyban fokozzák a derék tanár praktikus útmutatásai. A nyelvnek a magántanulását alkalomadtán szükség esetén ki-ki folytathatja még az iskolai tanulás után is, sőt kezdhet akkor más nyelv tanulásába is. Mindezt tekintetbe véve, legfontosabb az iskolai tanításnál az iskolai idő kihasználására a beszéltetés, de emellett fontos és aránylag igen röviden eszközölhető, kedvet ébreszteni az esetleges magántanulás iránt is, erre is megadni az útmutatásokat és ennek is bevezető példáját adni az iskolában is feladott, lehetőleg túl nem terhelő, egyszerű házi feladatokkal. A magántanulásnak e tekintetbe vétele, a nyelvtanulásban is alkalmazása annak a pedagógiai elvnek, hogy az iskola legyen jó előkészítő az életre, az élet minden körülményére és legyen nevelője a találékonyságnak is, mindez szintén egy argumentummal több a direkt módszer túlzásaitól való óvakodásra s a direkt és indirekt módszer harmónikus összeegyeztetésére.

Jól átgondoltam végre azt, hogy Sigwalt nem egészen alaptalanul fél tőle, hogy a következetes direkt módszerben hamar unalmassá és fárasztóvá teheti a tanítást az, hogy a tanulók az egész iskolai órában új szavakat hallanak előttük ismeretlen nyelven. Evvel kapcsolatban megfontoltam azt is újra, hogy a nyelvtanulás csak életszükség, csak egész egyszerű észgimnasztika és nem müveltségi tényező mindaddig, amig csak nyelvtanulás. Müveltségi és nemzeti haladásra vezető eszközzé

csak akkor válik, ha feltár valamit az idegen nemzetnek az egész szelleméből, műveltségéből, sőt ha itt-ott még annak a tanulságait is felhasználja. Ezért nagyon célszerű, ha minden felsőbb leányiskola a nyelvtanulás mellett már jó előre gondot fordít erre a szempontra is és ha az órák egyformaságát ilyen ismeretekkel már mindjárt kezdettől fogva változatosabbá és értékesebbé teszi eleinte egy-egy óra keretén belül, később pedig külön az elméletre szánt egész órában. Szolgálhatjuk ezt a célt már mindjárt kezdetben apró, a nemzetre jellemző, főleg tartalmilag értékes közmondásokkal és anekdotákkal, melyeket az anyanyelven, sőt akár csak ezen is elmondhatunk s ezekkel már idejében megvetjük alapját a későbbi irodalmi képzésnek. Megtehetjük felsőbb iskolákban modern nyelvekkel is azt, amit a jó középiskola a latin nyelvvel megtett némileg, noha a mai felfogásnál sokkal rosszabbul, már akkor is, mikor a latin beszédre is nagy súlyt vetett, hogy ugyanis megéreztetjük a nyelvben a népnek is a kulturális jelentőségét. Ha ezt mérsékelten végezzük, meg sem közelítve azt az egész szakszerű alaposságot, mit a holt nyelveknél p. o. mindjárt csak a régiségtani tanulmányok is többé-kevésbbé megkívánnak, akkor nem zökkentjük ki evvel a figyelmet a modern nyelveknél oly fontos eleven, gyakorlati élet szavainak a köréből. Gondoljunk csak arra, hogy latint tanuló deák már első komolyabb olvasmányai nyomán is tud valamit Romulusról és vele a római nép életéről! Amennyire a nagy különbségek megengedik, használjuk fel ezeket a régóta fejlődő, részben hagyományos jó eredményeket! Megtehetjük ezt az után a példa után indulva is, hogy ma még nálunk a német nyelv fejlettebb és jobban rendszerezett iskolai tanítási módja is még egyenlő nyelvtudás mellett is többnyire biztosabb alapot vet a művelődéstörténeti célnak, mint a francia, pedig ebben az irodalomban is találunk sok klasszikus, nemes idealizmustól áthatott, törekvő ifjúságnak való művészi alkotást. Igyekezzünk így megszabadulni a modern nyelvek tanításában a nőnevelésben is mindenütt a káros értelemben tipikussá vált guvernant-rendszer jól ismert hátrányaitól és egyesítsük annak az előnyeit avval, ami a fiú-iskolák, azaz a középiskolák fejlettebb felfogásában helyes. Még az esetleg túlzottan magas célkitűzés is kisebb baj, mintha a kellőnél kevesebbel beérjük. Igaz, hogy aki sokat kíván, az hamar válhatik felületessé, de viszont a megközelítendő ideálok állandóan előretörekvésre serkentenek és az iparkodóbb tanulóknak biztosítják a példaadó vezetést.

*

2. A Frauenbildung a nőkérdésről.

Mikor mi magyar nők a híres berlini Frauenbildung-ot olvassuk, méltán érezhetjük azt a büszke önérzetet, hogy sem a mai kor kiválói női nem hoznak szégyent arra a szent hagyományra, mely sok szépet tud a régi nemzeti hősnők nagy lelkéről; sem a mai haladó eszmék vezérférfiai nem hazudtolják meg az ősi magyar lovagiasságot. A nőkérdés helyes megoldására eddig tettek már annyit nálunk is, hogy a boldogulás eszközeiben nem maradunk el a művelt európai kulturák mögött. Sokszor járunk úgy, hogy az ő régibb, szélesebb körű, kialakultabb tapasztalataik nem is újak előttünk, hanem csak megerősítenek bennünket a mi sejtelmesebb meggyőződéseinkben és ingatagabb reményeinkben. De azért ugyancsak meg kell iparkodnia mindenkinek a mi eszközeink felhasználásában és a külföldi tapasztalatok értékesítésében egyaránt, hogy e kezdet kezdetének méltó folytatása is legyen.

Mindenesetre megerősítő bátorításul szolgálhat a helyes nőemancipáció minden igaz hívének a Frauenbildung márciusi számának a «Der Beruf eine Schule für die Frau» című cikke is, melyet különösen akkor, ha olvastuk a tartalmát, így fordíthatunk magyarra: «A nyilvános pálya mint az asszony életiskolája». Ebben a cikkben A. von Wartenberg elmondja, hogy ma már nagyon sok esetben olyan életfentartási kényszerűség a nőre is a kenyérkereset, hogy nem is filozofálhat róla, hogy ennek a kényszerűségnek az egyénileg oly nagyon különböző eredménye általában hasznos-e vagy káros-e a nő női egyéniségére. De még ha filozofálhatna is róla, szerinte ez akkor is felesleges volna. Inkább azokról a követendő kimagasló példákról beszél, melyek mindig tágabb téren hódítanak s melyek a nyilvános pálya sok nevelő előnyét tudják értékesíteni övéik javára; az otthon, a család, a gyermek boldogságának előmozdítására. Azok közül az erények közül pedig, melyeket arra való jellemben a nyilvános pálya még a családi életnél is jobban és hamarabb kifejleszt, kiemeli az önállóságot; a gyors itéletet; a biztos elhatározást; a rendszeretetet; a pontosságot; a jó időbeosztást; a takarékosságot; a nyilvános életben gyökerező sokszor szeszélyesnek látszó férfikivánságok megértését és hűséges teljesítését s azt az önfegyelmet, mely legyőzi a kényeskedést és a túlérzékenységet. Szerinte is mindezt kifejleszti úgy, hogy mérsékelten végezve, nem rabol el többet a szabadságból, az egészségből, a háziasságból, a fiatalságból és az életkedvből, mint a házimunkával való kicsinyeskedés és eredménynélküli lassú piszmogás vagy a szalonéletnek sokszor ugyancsak órákat emésztő és idegölő felesleges izgalmai! Gondoljuk meg jól,

hogy mikor mindezt minden kétkedés nélkül állítja Wartenberg, akkor sok esztendőnek sok végső eredményén tekint végig egész hazája körében és végső következtetéseit mondja el! Gondoljuk meg, hogy a németeknek egy szószólója tartja a nyilvános pályát az asszony jó életiskolájának, azoké a németeké, kiknek Gretcheneinél szelidebb és nőiesebb női ideált egy nemzetnek a szelleme sem teremtett! Természetesen nem szabad azonban eközben arról sem megfelejtkeznünk, hogy ennek a helyes összeegyeztetésnek aminél gyakorlatibb fejlődésére sok tapasztalatnak kell még kialakulnia sok kiváló nő életében és ezeknek a tapasztalatoknak mentül gyorsabban és mentül nagyobb körben kell terjedniök!

Ugyanennek a folyóiratnak ugyanebben a számában, nyomban a berlini Wartenberg után a luzerni dr. Wilhelmine Geisslernek is átengedik a tért, ki egy sokkal gyakorlatiasabb irányú értekezéssel mindjárt igen szép bizonyságát is adja annak, hogy mennyire felhasználhatja a nő tudományos képzettségét a családi boldogság javára. A gyermek erkölcsi nevelésének és egészségi kezelésének az összhangjáról beszélve, beszél ugyanis arról a modern eszméről is, hogy az orvosra nemcsak nagy baj esetén, hanem a veszedelem megelőzésében és az egészséges életmód terjesztésében is milyen fontos hivatás vár. Szívhezszóló már az is, hogy orvosnő létére sem jut távolról sem eszébe, hogy a jövőben a gyermek és a család közti köteléket meglazítsa, sőt ellenkezőleg nagyon szorosra fűzi azt avval a beismeréssel, hogy bizony az iskola inkább tanít, a család inkább nevel s a nevelés az áldásosabb. Ennél az elvont gondolatnál azonban még kedvesebb az a buzgó törekvése, hogy sok jól megválasztott példán az erkölcsöt kapcsolatba hozza az egészség követelményeivel, hogy az illemszabályokat az egészséges életmódból magyarázza és hogy az előbbieket természetesebbé és könnyebbé tegye, amennyiben csak olyanokat értékel és tart fenn belőlük, melyeknek oka ilyen könnyen érthetően emberi. Kiterjed a figyelme ebből a szempontból sok kicsiségre; nemcsak a társadalomnak, hanem a családi életnek is sok apró-cseprő csinjára-binjára; a tisztaságnak, a lakásberendezésnek, az étkezésnek és más hasonló életténvezőknek olyan sok, csak látszólag aprólékos kérdésére, melyektől mindennapi otthonunk állandó jóléte ugyancsak nagyban függ és nagyban függ minden téren munkaerőnk is, mert ha akárhányszor nincs is úgy szószerint, hogy csak egészséges testben van ép lélek, azért a betegség mégis nagy akadály a legszebb lélek bármilyen tervének a megvalósításában is. Az egészséges élet és a társadalmi meg családi szokások ilyen összhangba hozásának a nép eszméje a mi orvosnőink előtt is hivogatólag mutat rá a többek között egy olyan

útra, melyen nagyon sok a tennivaló nálunk is, melyen nagyon jótékonyan haladhatnak élőszóval, írásban, tettel egyaránt s mely épen az ő női egyéniségüktől is sokat várhat. Hivatásuk ilyen helyes felfogásával sok jó tanáccsal segédhetnek olyan hűséges társul a feleségek és édes anyák boldogító munkája mellé, mint azt külföldi társuk szépen példázza!

Még gyakorlatibb értékű ebben a füzetben a női tudományos képzésnek egy másik reformja, amely milliók és milliók boldogságára ugyancsak nem kevésbbé fontos. A nagy német «Verein für das höhere Mädchenschulwesen» ugyanis 1903-ban Danzigban közgyűlést tartott és ezen a közgyűlésen azt a határozatot hozta a tanítónők képzésére, hogy tanítási és egészségi okokból egyaránt el kell különíteni egymástól az ilyen célú szemináriumok lakóinak a tudományos tanítását és a gyakorlati tanításra való képzését. Baden az első, mely e határozatnak a megvalósítására most már rendszeresen összeállította az úgynevezett gyakorlati félévnek a tervét. Ebben a tervben az a gondolat vezette, mely a danzigi határozatnak is egyik főoka, mely az egész német tanításban régóta többször szóba került, melynek e folyóiratban is akadt már máskor is szószólója s melynek a lényege az, hogy a tanítónőképzőkben eddig az elméleti tanítás és még abban is a különböző iskolai tantárgyaknak a szaktanítása nyomult előtérbe mindvégig, még közvetlen a képesítés előtt is, pedig ennél sokkal fontosabb és méltóbb befejezése a jelöltek jövő hivatása szempontjából a neveléstudomány és abban is legfontosabb a gyakorlati érzék fejlesztése, mely egy ideig más tanulástól meg nem zavart nyugalmat és egy irányba összpontosított beható érdeklődést kíván. Ettől a gondolattal vezetve, úgy használják fel erre a célra a kitűzött időt, hogy hospitálnak különböző tárgyaknál különböző órákon; készítenek megfigyelésekkel kisért jegyzeteket itt is, ott is; tesznek több tanítási kisérletet és választ ki-ki egy-egy módszertanilag feldolgozandó kis tanítási kört és ebbe vágóan rendszeresen, napról-napra kötelezően jelen van a folytatólagos, összefüggő órákon: tervez, kombinál előre írásban is és utólag a szerzett tapasztalatokat jól megjegyezve és megfontolva, változtat, javít az előre megalkotott gondolatmeneten, jól felhasználva közben a vezető tanár útmutatásait is, ki a tanításokon szintén mindig jelen van és a később erre tartott külön órákon a jegyzeteket áttekinti, a kérdésekre megfelel, a szerzett tapasztalatokat számonkéri és azokat irányítja. Emellett tanulják rendesen egész idő alatt a Schulkundét, vagyis megismerkednek az iskola egész külső és belső szervezetével kellő magyarázatok, pontos megfigyelések és ezek alapján, az önmaguk készítette hű leírások útján. Mindez alaposan végezve, délelőtt négy-öt órát vesz

igénybe a hoszpitálásokra és a magyarázó meg egyúttal beszámoló órákra; délután pedig egy-két órát az előkészületekre és a jegyzetek rendbehozására.

E terv rövid ismertetéséből is rögtön láthatjuk, hogy mennyivel előnyösebb ez, mint a régi. Ha a befejező pedagógiai képzés mellett egy kicsit háttérbe is szorulnak az egyes tantárgyakban a szakismeretek, az nem nagy baj. Ezek megtanulva is könnyen elfelejthetők s gyakran szorulnak erős ismétlésre és teljesen hiányozva is, aránylag könnyen pótolhatók az arra való jó könyvekből. Mennyivel értékesebb ennél a fiatal tanítónők egész későbbi, idővel ezrekre kiható működésére, hogy abban a korban, mikor az első lépések oly nagyon nehezek, de oly maradandó emlékűek is, bőven kapják a sokkal nehezebben felejthető neveléstani gondolatokat gyakran kiváló szakemberek közvetlen tapasztalataiból is és hogy szerezzenek ilyen tapasztalatokat saját maguk is és hogy szerezzenek ilyen tapasztalatokat saját maguk is egy mintaszerű iskolában. Így, bárhova veti is őket később sorsuk, mindenhova visznek magukkal követésre, megközelítésre, kitartásra buzdító eleven, élénk, felemelő eszméket és ideálokat, melyek egészen más környezetben és egészen más személyekhez fűzve is tovább élhetnek és tovább fejlődhetnek! Milyen helyes az is, hogy alaposabb feldolgozásra ki-ki saját maga választhat már tanulóéveiben is egy kisebb, a saját egyéniségének legjobban megfelelő tárgyat s így e nagyobb szeretetét, sőt esetleg a már meglevő, némileg önállóbb gondolatait is a legjobb helyen értékesítheti! Milyen jó volna ebben a tekintetben nálunk is mindenütt tágabb teret nyitni a gyakorlati képzettségnek! Igaz, hogy a folytonos tantervváltozások, a megkezdett irányok nagyobb zökkenései, az elhúzódó vitatkozásoknak eléggé ki nem próbált eredményei szintén nem válnak hasznára egy iskola állandó haladásának sem, de ilyen nagyobb változtatások nélkül is sokat lehet tenni a kijelölt keretekben is még különböző tanerők egyetértése mellett is olyanformán, hogy az egyik irányban az előírt anyag egészen a minimumra redukálódik és akkor az itt nyert idő meg erő felhasználható a másik irány erősítésére.

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A «Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége.»* Olvasóink tudják, hogy a M. N. Sz. célja: egyesíteni a magyar nőket egy zászló alatt s úgy küzdeni nagy, nemes célokért. Nem pillanatnyi jót cselekedni könyöradományokkal, hanem messzeható sociális munkával elejét venni a nyomornak, bűnnek. Minden egyesület haszonnal dolgozhatik a saját kicsi körében, de milliók szenvedő sorsán csak együttes erővel segíthetünk. Ezt érezték ama lelkes asszonyok, kik megalapították a Nők Nemzetközi Szövetségét s ezen igéket hirdetik azok is, kik három ezelőtt megalapították a M. N. Sz.-t, mint azon nemzetközi szövetség tagját.

Három évi fennállására visszapillantva örömmel látja a vezetőség, hogy immár 84 egyesület értette meg a Szövetség hivatását, annyien ajánlották fel munkaerejüket, hogy egy testületté alakulva küzdjenek a társadalmat fenyegető veszedelmek ellen. Fölvették a harcot az alkohollal s az ezzel szoros összefüggésben levő tuberkulózissal; védelmezik az elhagyott, züllésnek kitett gyermeket. Ifjúságvédelmi szempontból fontos erkölcsrendészeti tevékenységet fejtenek ki, dolgoznak munkásjóléti intézmények érdekében és mint minden szerencsétlenség okozója, küzdenek a háború és vérontás eljen, illetve népszerűsítik a béke és választott bíróság eszméjét.

A M. N. Sz. III. rendes közgyülését f. hó 7—9-én tartotta Budapesten. Első nap Batthyány Lajosné grófné, a M. N. Sz. elnöke fogadta az egyesületek delegátusait és a vidéki vendégeket. Jun. 8-án délelőtt megtekintették a Budapesti Ingyentej Egyesület helyiségeit orvosi rendelés idején. Haár Ignác és dr. Deutsch Ernő urak a legnagyobb előzékenységgel adtak felvilágosítáat e valóban nemes intézményről. Alkalmat nyujtottak a megjelenteknek arra, hogy személyes meggyőződés alapján lássák, miként menti meg az Ingyentej Egyesület orvosi rendeléssel, természetben nyújtott orvossággal, tápláló tejjel a kicsinyek százait, kik enélkül elpusztulnának. Ugyanaznap délelőttjén zárt ülés volt a Nemzeti Múzeum dísztermében. Az ülés a tisztújítás előkészítésével és az alapszabálymódosítással foglalkozott.

Délután az egybegyültek csoportokra oszolva megtekintették; a Magy. Gazdasszonyok Orsz. Egyes. árvaházát Cinkotán, a honnan elragadtatással tértek vissza. Az épület modern, minden követelménynek megfelelő berendezése, valamint a hozzá tartozó remek kert s a szíves, magyaros vendéglátás a kirándulókban kedves emléket hagyott

* Budapest IV., Veres Pálné-utca 36.

hátra. Megtekintették továbbá a «Gyermekvédő Liga» irodáját és bepillantottak ennek áldástosztó működésébe.

Junius 9-én délelőtt volt a nyilvános közgyülés a Nemzeti Múzeum dísztermében. Batthyány Lajosné grófné személyesen nyitotta meg a közgyülést, melyet a külföld számos szövetsége üdvözölt. Rosenberg Auguszta alelnök nagyhatású beszédben fejtegette a Szövetség célját és munkásságát; buzdította a jelenlevőket, hogy összetartással, egyöntetű munkával vegyék ki a nők részüket az emberiség javáért való küzdelemben. Foglalja el a nő helyét, ott ahol speciális női munkája által munkaerejét legjobban kamatoztathatja; ezáltal ki-ki vigye a Szövetséget céljához közelebb, vagyis a közjólét elősegítésével igyekezzék a jótékonyságot feleslegessé tenni.

A közgyülés magas színvonalon álló, komoly tárgyalásának eredményei a következő határozatok: 1. A Szövetség hónaponkint megjelenő hivatalos közlönyt ad ki, mely tartalmazza a kebelébe tartozó egyesületek munkásságáról szóló tudósításokat, valamint a külföldi szövetségek értesítéseit. 2. A Szövetség feliratban kéri a vallás- és közoktatási minisztert a kereskedelmi iskolák és akadémiák nők részére való megnyitása iránt. 3. Feliratban kéri a belügyminisztert az iránt, hogy a gyámsági törvényt mielőbb megalkossák s a jótékony egyesületeknél, valamint a magánházaknál nyilt nevelésben levő kiskorú és züllés veszélyének kitett leánygyermekeket véglegesen elvonják vagy hozzá tartozók gyámsága alól. 4. Nevelés- és oktatás ügyi tájékoztató hivatalt létesít. 5. Összegyűjti mindazon adatokat, melyek a közegészségügy terén a nép, a nő, a gyermek egészsége érdekében létesített intézmények, történt intézkedésekre vonatkoznak.

A tisztújítás, mely három évre szól, a következő eredménnyel járt: Elnöknek egyhangúlag újból megválasztották Batthány Lajosné grófnét, alelnöknek szintén egyhangúlag Rosenberg Auguszt́at. Titkár lett Szemere Ilona, jegyző Buzogány Anna, pénztáros Krajner Margit.

A Tanács tagjai lettek: Hampel, Józsefné, Herich Károlyné, Perczel Ferencné, Rudnay Józsefné, Sebestyén Gyuláné,

A közgyülés után, délután az egyes szakosztályok (betegápolási, gyermekvédelmi, cselédügyi, munkásvédelmi, hazai iparvédő, ifjuságvédő, alkohol ellen küzdő, a béke és választott bíróság eszméjének népszerűsítése céljából alakult szakosztály) tettek jelentést az 1906/7. évi munkásságukról, valamint jövő évi munkaterveikről. Az ország minden részéből egybesereglett jelenlévők azzal a meggyőződéssel oszlottak széjjel, hogy a Szövetség lankadatlan buzgalommal, kitartással fog a jövő egyesületi évben is dolgozni.

*

A «Gondviselés» ápolónőképző egyesületre már más alkalommal felhívtuk olvasóink érdeklődését s az egyesület nemes céljára való tekintettel melegen ajánljuk az alább következő felhívást olvasóink szíves figyelmébe:

«Humánus és nemes cél érdekében való felhivással fordulunk a magyar közönséghez, bizton remélve, hogy ez ügy megnyeri rokonszenvét és tevékeny érdeklődését.

Tisztes, nemes hivatást akarunk adni pályát és függetlenséget ke-

reső leányoknak; képzett értelmes és hivatásákért lelkesedő ápolókat a sinylődő betegeknek: ez a mi kettős célunk, amelyhez szeretetet és segélyt kérünk. A cél kettős és mindkettőhöz őstalajon kell utat törnünk. Mindkét irányban általánosan érzett szükség buzdít bennünket. Hiába fejleszt az orvostudomány ujabb és ujabb fegyvert a betegségek ellen, ha rendelkezései elsikkadnak a sivárságban, amely a beteg ágyát körülveszi. Magyarországon sok a beteg és kevés a *gondviselés*. Magyarországon a legtöbb beteget csak családjának tehetetlen buzgalma, fejvesztett aggodalma környékezi. A Paulai Szent Vincéről nevezett rend önfeláldozó nővérei alig hogy nehány kórházban elegendők betegápolásra. A Vörös Kereszt alapos képzettségű ápolónői szintén kevesen vannak. Abban a nagyszerű küzdelemben, amit az emberiség a betegség ellen folytat, szükség van még tehát egy szervezett hadseregre; nap-nap után érzett szükség van olyan kellő képzettségű nőkre, kikre az a felapat hárul, hogy szelid harmóniába olvasszák az orvos parancsait és a betegnek szenvedés csüggedéstől megingatott önuralmát, sőt nem egyszer nyűgös szeszélyeit. Hogy az egész család kétségbeesésében szilárdan megálljanak a beteg mellett! hogy legyenek hidegvérűek és melegszívűek; hogy legyenek végsőkig pontosak a kötelességben és végsőkig kitartók a türelemben. Ma már a betegápolás nemcsak tudomány, nemcsak művészet, hanem misszió is. És ha hivatottak űzik, jutalmuk hála, tisztelet és becsületes megélhetés.

Nos, e nőknek való hivatást akarjuk megnyitni a nőknek és érezzük, tudjuk, hogy szomorú társadalmi viszonyaink dúsan indokolják e törekvésünket. Hazánkban sok a nő, akit sorsa vagy egyénisége önállóságra késztet, de annál kevesebb a pálya, amelyen tisztességes és nővoltához illő megélhetést talál.

Jól tudjuk, hogy az úttörőknek az elsőknek e pályán sok olyan küzdelmük akadna a társadalmi elfogultsággal, amely még a munka fáradságánál is súlyosabb bilincse a kenyért kereső nőnek. Ezt az elfogultságot meg fogja előzni, meg fogja semmisíteni az az intézmény, amelyet ime a Gondviselés ápolónőket képző egyesület akar felépíteni a magyar közönség áldozatkészségével. Ez az intézmény Angliában, Németországban fényesen bevált.

Közös otthon, amelyben szakképzett ápolónők nevelődnek. Az otthon minden tagja teljes ellátást, egyenruhát, fizetést, közös nevelést kap. Ezzel szemben mindössze is csak az a föltétel, hogy az otthon tagja szeretettel, igaz hajlammal válassza ezt a pályát, tekintse azt komoly kenyérkereső pályának, becsülésre méltó hivatásnak. Ellátást, fizetést, sőt öreg korára nyugdíjat s így biztosított létet az otthon ad neki; tehát működésében független lesz, munkájában egyes-egyedül hivatásának szeretete fogja vezetni és az egész társadalomban tisztelet fogja környékezni egyenruháját, az egészség katonáinak uniformisát!

Ime ez a célunk, amely felé az áldozatkész közönség szeretetével akarunk elindulni. És mint célunk, kérésünk is kettős.

Azokat, akik tehetik, kérjük, hogy segítsenek pénzzel bennünker az otthon megalapításában. A nőket pedig, akik kenyérkereső pályát, nemes hivatást keresnek, kérjük, sorakozzanak bizalommal

zászlónk alá. Korányi Frigyes. Herczel Manó. (Felvilágosítást az egyesületbe való feltételek, valamint minden egyébről ad Dr. Herczel Manóné, Városligeti-fasor 9. sz., d. e. 11—1-ig.)

*

Ipariskolai kiállítás Budapesten. A mi fejlődésünknek, haladásunknak az ipar terén még mindig erős kerékkötője az a csodálatos fölfogás, mely a kezemunkája után élő embert kevesebbre becsüli, mint a szellemi munkást, vagy akárcsak a kereskedőt is. És ez az elfogultság még sokkal szembeötlőbb a nőknél. Ha a leány, akit a szülei gondoskodás kenyérkereső pályára készít elő, nem lehet tanítónő, nem lehet színésznő, telefonos vagy postatisztviselő, kopogtató kisasszony, vagy banktisztviselő, még akkor sem jut eszébe a szülőknek, hogy ipari munkára fogják. A VII. kerületi Peterdy-utcai női ipartanfolyam most kiállítást rendezett, amely meggyőzően bizonyítja, hogy a nők ipari munkáját épenséggel nem kell szégyenleni, mert tisztességes kenyeret ad. Örömmel látjuk a fővárost az ilyen irányú nőképzés szolgálatában.

A kiállítók közt van egy jó családból való csinos és fiatal leány, aki naponta minden különösebb megerőltetés nélkül megkeres hathét koronát egy jónevű fővárosi cégtől, amelynek gyönyörű kis csipkeköténeket készít: darabját egy koronáért és képes elkészíteni belőle hetet is. A kelmét, csipkét a cég adja; a mintát hol a cég küldi, hol ő küld a cégnek a maga jó izlésével, ügyességével és tudományával elkészített mintákat és amelyik legkelendőbb, arról csinál azután annyi köténytt, amennyit csak bir. Igen, mert, ha három annyit csinálna se lenne elég, akkor is még mindig külföldi holmit is kellene a cégnek árúsítania, mert talán ez a kis leány egymaga készít ilyesmit az egész országban és a maga cégjét sem tudja ellátni. Pedig hány efféle üzlet van csak Budapesten, hát még az országban!

A kiállítás meggyőzően mutatja, hogy miképen lehet és kell bátran élhetnünk e kifejezéssel: a művészi tervezésnek és a kiviteli, a kézi ügyességnek harmóniába kerülnie s hogy az ilyen harmónikus tudás milyen izléses dolgokat produkál. Fehérnemű és pipereholmi varrása, ruhaszabás és varrás, rajzfestés, tervezés, stilizálás: szép rendszerbe összeállítva a legkezdetlegesebbtől a már igen tökéletesig előttünk áll. Az intézet jeles tanítónői: Buchwald Gyuláné, Kocsis Mária, Kovácsy Erzsébet, Péntek Ferencné és Petz Lujza szívesen szolgálnak tanulságos magyarázattal, amire különben alig szorul a közönség, annyira beszédes maga a négy nagy teremben ügyesen elhelyezett, áttekinthetően csoportosított kiállítás. A női ipari tanfolyam, amelynek vezetője Szemző Lajos polgári iskolai igazgató, olyan nőknek való, akik legalább hat elemi osztályt vagy a polgári iskola két osztályát végezték és akik a női kézimunkában olyan alapos kiképzésre törekszenek, hogy ne csupán családi körükben, hanem kereset gyanánt is hasznát vehessék. Két szakosztályból áll: fehérruhavarró és felsőruha szabó és varró készítő szakosztályából. Mindegyik szakosztálynak két évfolyama van s a varráson és szabáson kívül a rajzolást, az üzleti levelek írását, a számlakészítést, számlakönyvek

vezetését is tanítják. A tanfolyamnak az elmult évben százötvenöt tanulója volt, akiknek a kora tizennégy-husz év között váltakozott. Husz évesnél idősebb nőt nem vesznek föl. A kiállítás, melyet Víg Albert, a kereskedelmi miniszterium szakembere, Bárczy István polgármester, özvegy Nendtwich Gusztávné, az országos nőipariskola igazgatója tekintett és dicsért meg a napokban, e hét végéig délelőtt 8-tól 12-ig, délután 3-tól 6-ig tekinthető meg a Peterdy-utca 17. szám alatt (Hernád-utca sarkán) lévő polgári iskolában.

*

A Magyar Keresztény Munkásnők Országos Egyesülete most tette közzé jelentését elmúlt évi működéséről. Az elmúlt esztendőben az egyesület szépen fejlődött és két fiókot szervezett, az egyiket Angyalföldön, a másikat a Vizivárosban. A vidéken is több fiókegyesület van alakulóban. Az egyesület évi bevétele 2843 korona 07 fillér volt, kiadása pedig 1980 korona 92 fillér. Ebből állandó beszerzés a munkásnők otthona javára 1104 korona. Az Otthon fölállításával föllendült az egyesület cselédközvetítése is. A leányvédelem és a korcsmák vasárnapi munkaszünete dolgában az egyesület határozati javaslatot terjesztett a Keresztény Szociális Egyesületek múlt évi kongresszusa és a katholikus nagygyűlés elé. A határozati javaslatokat mindkét nagygyűlés elfogadta. Megünnepelte az egyesület március 15-ét és rendezett Rákóczi-emlékünnepet. A vallásos és családi érzés ápolására karácsonyfaünnepet rendezett az egyesület.

*

Az ipartanítónők képzése Németországban. Németországban a kereskedelmi és iparminiszter rendeletet adott ki újabban az ipartanítónők képzésére.

A képesítés tárgyai egyenként vagy pedig szabad választás szerint a legkülönbözőképpen csoportosítva a következők lehetnek: 1. Főzés és háztartástan. 2. Egyszerűbb vagy finomabb kézimunka és gépvarrás. 3. Fehérneművarrás. 4. Felsőruhavarrás. 5. Diszítés. 6. Műhimzés. 7. Rajz.

A kiképzés kötelező ideje, nyolc osztályú felsőbb iskola végzése után, az elméletre és technikára az első négy tárgynál egy-egy év, az ötödikre félév, a hatodikra két év és a hetedikre három év. Ezenkívül a képesítés előtt megkívánnak még minden szaknál fél gyakorlati évet és egy évi gyakorlati tanítás.

A képzés helye rendszerint bármely ipar- vagy kereskedelmi iskola, megszerezheti azonban ezt a jogot más olyan intézet is, mely ki tudja mutatni, hogy rendelkezik az ehhez a tanításhoz szükséges eszközökkel.

Ebben az egész rendeletben legfigyelemreméltóbb, legtanulságosabb és legörvendetesebb az, hogy még a főzés és háztartás tanításának a képesítését is pedagógiai képzettséghez kötik. Mert hiszen egészen más jól tudni főzni, meg jól és röviden megmagyarázni és megmutatni, hogy hogyan kell jól főzni!

*

Szülői értekezlet az állami kisegítő-iskolában. A gyengetehetségű és gyengeelméjű gyermekek oktatásáéa szolgáló budapesti állami kisegítő-iskolának a tantestülete f. hó 9-én *Éltes* Mátyás igazgató elnöklete alatt szülői értekezletet tartott az iskola Mosonyi-utcai helyiségében, amelyen nagyszámú szülő és érdeklődő vett részt. Elnöklő igazgató bemutatta *Apponyi Alberl* gróf közoktatásügyi miniszternek a kisegítő-iskolából kikerült gyengetehetségű iparostanoncok támogatására és az ezekkel bánni tudó jólelkű iparosmesterek megjutalmazására vonatkozó intézkedéseit. Az értekezlet kitörő örömmel és lelkesedéssel fogadta a miniszteri leiratot. Mire a kisegítő-iskolából kikerült öt legkitartóbb, legszorgalmasabb és legjobb magaviseletű iparossegédnek nyujtotta át az elnök a miniszter jutalmát. *Apponyi* miniszternek a gyengetehetségű gyermekek iránt tanusított ezen nemeslelkű érdeklődése általános és nagy megnyugvást keltett a szülők körében.

*

Iskolatársak találkozása. Felkérem azon osztálytársnőimet, akik a győri áll. elemi iskola tanítónőképző-intézetben az 1900-ik évben képesítő vizsgálatot tettek, hogy hétéves találkozónk megbeszélése végett lakásuk címét velem minél előbb tudatni szíveskedjenek. Csillag Margit, Érsekújvár.

*

«**Sexualis pedagogia**» címen *Kemény Ferenc* kiváló pedagógiai irónk 127 lapra terjedő füzetben tanférfiak és szülők részére gyakorlati tanácsokat írt az erkölcsi nevelésre vonatkozólag. Mi nem szerotjük, hogy azokat a problemákat, melyeket a szerző szóvá tesz, a nagy nyilvánosság előtt lapokban és gyűléseken tárgyalják, de hasznosnak tartjuk, ha szülők és nevelők kellő tájékozást szerezhetnek olyan sokat olvasott és tapasztalt író könyvéből, mint az említett mű szerzője. Ezért ajánljuk a Lampel-Wodianer-féle kiadócégnél megjelent tartalmas füzetet a szülők és nevelők figyelmébe.

IRODALOM.

A MAGYAR NÉP MŰVÉSZETE. Szakértők és művészek közreműködésével írta *Molonyay* Dezső. Öt kötetben, számos képpel, műmelléklettel és színes táblával. Kiadja a *Franklin-Társulat.* Ára 120 korona.

I. *Kalotaszeg művészete.* A magyar irodalom, művészet és kultura történetében úttörő és korszakalkotó mű jelzője ez a cím. Elkésve bár, de végre valahára először és egész teljességükben összegyűjtődnek a magyar nép művészi szellemének minden termékei. Amit már félszázaddal ezelőtt elvégeztek a költészetben és a népzenében, összegyűjtvén a nép költői ihletének és zenai képzeletének csodagazdag termékeit, azt félszázad multán követi ime *a magyar nép képzőművészeti alkotásainak* meglepő gyűjteménye és magyarázó egybefoglalása. Egy eddig elhanyagolt, mélységes és példátlan gazdag forrást tár fel ez a nagyszabású munka *öt kötetében,* minden kulturember, de különösen a magyar kulturember számára. *Képzőművészetünk* mindezideig hiányában volt olyan forrásmunkának, amely teljes gazdagságában lelkiismeretes rendszerességgel tárta volna fel a magyar nép lelkéből fakadt, különleges képzőművészeti világot. Holott példátlanul gazdag ez a világ. A művészi ösztön termékeitől egész a tudatos népalkotásokig óriási a skálája a formai és a színezésbeli ötletességnek. *Festés, faragás, ékítés. odavetett motivumok* és meglepő tehetséggel kiformált *teljes díszítő alkotások* példátlan gazdagsággal váltakoznak a magyar szépművészet termékei között. Amit az egyszerű, romlatlan magyar lélek a századok során szépet teremtett, amivel a *külső formákban magyarrá, eredetivé és kedvessé tette otthonát és környezetét,* s ami most szerteszórtan, elaprózottan kiesik a nemzeti kultura teremtő és fejlesztő munkájából; azt végre együtt kapja most a magyar közönség, hogy valóságos codex őrizze meg a veszendőnek indult magyar formai és színalkotásokat s hogy anyagot, irányt adjon a magyar művészeti stilus és a nemzeti művészet jövendő nagyságának megteremtéséhez. Néhány lelkes nagyunk régóta keresi a magyar formanyelvet, de ma már mindnyájan tudjuk, hogy a magyar népművészet kincseinek felkutatása és összegyűjtése a nemzeti művészet megteremtésében az első lépés. Csak e gyűjtés elvégzésével érhetjük el azt, hogy életünk formája és tartalma is magyarrá legyen, s egész valónkat, egész környezetünket, lakásunk és házunk külső képét erőteljes, eredeti, nemzeti jelleg ragyogja be. E kutatásra a szakemberek és művészek egész generációjának kellett

vállalkozni, hogy a munka a cél nagyságához, nemzeti jelentőségéhez, s a *Franklin-Társulat* hagyományaihoz méltóan sikerüljön s a jogos várakozásokat mind alaposságával, mind kimerítő voltával, mind hitelességével, mind művészeti és irodalmi színvonalával kielégítse. *Malonyay* Dezső, a kiváló művészeti író, a mű szerkesztőjének vezetése alatt, a művészembereknek hatalmas tábora szegődött a nagy mű szolgálatába. Elárasztották az egész országot és megyéről-megyére, faluról-faluéa járva, fényképező készülékkel, rajzónnal, ecsettel kezükben, kilesték a magyar nép művészetének titkait, megörökítették eddigelé legnagyobbrészt ismeretlen termékeit. Összegyűjtötték az igazi, zamatos, magyar népművészet gyönyörű alkotásait *a magyar paraszt építkezésében, házának berendezésében, templomának díszítésében, viseletében, faragcsálásában, szövésében, fonásában, varrogatásában, hímzésében, czerféle művészi kezemunkájában, keritésének fonásától kezdve magafaragta sírkövéig,* úgy hogy a gyűjtés és megőrzés révén ezek az *irásban és képben megismertetett formák* tovább fognak élni, tovább fognak fejlődni művészetünkben és iparunkban. És örök életre kell, hogy szülessenek a női munkákban.

A nagyszabású mű, amely illusztrációkban való rendkívüli gazdagságánál fogva természetszerűen páratlan díszművé válik, összesen mintegy *150—200 ivnyi terjedelemben* fognak megjelenni. Ezt a roppant ívszámot a szerkesztő és a kiadótársulat *öt kötetre* osztja el. Mindegyik kötet a közölt népművészeti anyagon kívül tartalmazni fogja az anyagnak minden alapossága mellett is vonzó, könnyed, közérthető, érdekfeszítő és élvezetes. igazi irómüvészettel megírt ismertetését. Az első, most megjelent kötet a kalotaszegi falvakban összegyűjtött művészi kincsek ismertetését tartalmazza s behatóan tárgyalja a kalotaszegi vidéket, népét, viseletét, falusi életét, építészetét, házát, kertjét, butorait, földmívelő-, pásztor- és iparoskészségeit, házi iparművészetét (szövés, fonás, varrás, himzés, agyag-, fa-, csont-, bőr-, fémművesség, mézeskalácsosság, szobrászat stb.), templomait, ezek népi eredetét, klenódomait, temetője művészetét stb. stb. Ehhez az első kötethez javamunkájukkal járultak *Edvi Illés* Aladár, *Juhász* Árpád, *Kőrösfői* (Kriesch) Aladár festőművészek, *Medgyaszay* István műépítő, *Telegdy* Árpád, *Groó* István iparművészeti iskolai tanárok és dr. *Rózsa* Miklós író stb. A II. kötet az erdélyi székelység és Torockó, a III. a dunántúli magyarság, a IV. és V. pedig a Nagy-Alföld, a Felvidék és az északkeleti Hegyalja népének művészetéről fog szólni.

Évenkint egy két kötet jelenik meg, úgy hogy az egész mű négy-öt éven belül teljes lesz. A munka albumszerű, nagy kvartalakú kötetekben, rendkívüli finom papiron, ritka szép betűkkel, tiszta nyomással jelenik meg, *ezrekre menő illusztrációkkal.*

A helyszínén gyűjtött ős készült rajzok, tervek, fényképek kitünő és még sehol meg nem jelent reproductiói, a fej- és zárólécek, szövegképek, műmellékletek, színes műlapok sokassága olyan, hogy hozzá hasonló gazdagságú eddigelé nem is jelent meg a magyar könyvpiacon. A *Franklin-Társulat* óriási nyomdája és művészi intézetei a legtökéletesebb technikák szerint készítették el az illusztrációk anyagát s azoknak előállításában a modern reproduktiv technika

minden válfaját és hangszerét teljes gazdagságban alkalmazták. A *Magyar Nép Művészete* öt kötetben jelenik meg. Évenkint egy-két kötet. Az öt kötet ára bekötve 120 korona, fűzve 100 korona.

*

Az Egyetemes Irodalomtörténet harmadik kötete. A művelt nyugaton is szinte példátlanul álló nagyszabású munkának, az *Egyetemes Irodalomtörténet*-nek, melyet *Heinrich* Gusztáv egyetemi tanár szerkesztésében, a kultuszminisztérium támogatásával a *Franklin-Társulat* ad ki, megjelent immár a *harmadik kötete* is. A minden tekintetben hézagpótló munka tudvalevőleg öt vaskos, negyven íves kötetből fog állani, gazdagon illusztrálva szövegképekkel és műmellékletekkel. Az első kötet, mely tavaly jelent meg s *a keleti népek és a hellének* irodalmát foglalta magában, jelentős tartalmával és rendkívül díszes kiállításával egyaránt országos feltünést és meleg érdeklődést keltett. Hasonló sikere volt a második kötetnek is, mely a *Rómaiak és Románok* gyűjtőnév alá foglalta a kötet tartalmát. Ez a kötet 40 ív helyett *hatvan ívnyi* terjedelemre dagadt munka közben, jeléül annak, hogy a kiadótársulat anyagi áldozatokat nem kímélve, csak azt a szempontot tartja szem előtt, hogy a vállalkozása minden tekintetben mintaszerű és kifogástalan legyen. Még több joggal tarthat számot egyetemes érdeklődésre a most megjelent *harmadik kötet*, mely a *kelták és germánok* irodalmának teljes monografiája. Óriási arányu munkásságot fejtettek ki e hatalmas kötetben kulturális életünk vezető emberei, ambiciójuk, tudásuk, irásművészetük legjavát adva benne. A bevezetést a szerkesztő *Heinrich* Gusztáv írta, széles, összefoglaló előadásban; a *skandináv* irodalomból a középkort *Petz* Gedeon, az újkort *Erdélyi* Károly; az *angol* irodalmat ugyancsak *Petz* Gedeon és *Vojnovich* Géza; a *németalföldi* litteraturát *Nagy* Zsigmond ismerteti, míg az óriási *német* irodalomról újból a szerkesztő *Heinrich* Gusztáv írt tizenöt hatalmas fejezetet. Ily lelkiismeretes kutatásokon felépült és önálló felfogásban feldolgozott s arányaiban ily monumentális munkával igazán csak a legfeljettebb kulturája nemzetek dicsekedhettek eddig. Ránk nézve azonban ezeken felül még más szempontból is felette becses a nagyszabású és úttörő munka, mert a magyar szellem sajátos tükrében mutatja a letünt és a mai világ irodalmát. A most megjelent *harmadik kötet* kiállítása is ép oly pazarul díszes, de amellett nobilisan komoly, mint az első két köteté. 35 műmelléklet és 148 szövegkép gazdagítja és magyarázza a legapróbb részletekre is kiterjedő szöveget, míg a könnyebb áttekinthetőség és célszerű használhatóság szempontjából részletes név- és tárgymutató van csatolva a vaskos kötethez. A további kötetek: a negyedik, amely a *szláv és ural-altai* irodalmakat, s az ötödik, amely a *magyar irodalmat* foglalja magában, részint már a sajtó alatt vannak, részint előkészületben. A most megjelent harmadik kötet külön is kapható fűzve 16 koronáért, kötve 20 koronáért. Az egész mű bármely könyvkereskedés útján havi részletfizetésre is megrendelhető. Ára a teljes öt kötetnek fűzve 20 korona, díszes kötésben 100 korona.

*

Az anyaság higiénéje. A magyar társadalomnak egy mindeddig elmulasztott, pedig elodázhatatlan kötelességét teljesíti az *Országos Közegészségi Egyesület*, mikor az «*Az egészség könyvtára*» c. alatt oly irodalmi vállalatot indított meg, melynek keretében évenként húsz ívnyi terjedelemben négy könyvecskét ad az egészség tudományának legégetőbb kérdéseiről. Hogy szomorú közegészségi viszonyaink mellett mily régen érzett szükségletet pótol ez a vállalat, mi sem bizonyítja jobban, mint a most megjelent első kötet, mely *Elischer* Gyula dr. egyetemi tanár tollából «*Az anyaság higiénéjé*»-t tárgyalja. Valóságos bástyája lesz az a könyv a családi otthonnak a legrombolóbb betegségek ellen s egyben elvégzi a felvilágosítás hasznos munkáját olyan döntő fontosságú kérdésekben, melyekben nemcsak a fiatal anyáknak, de azoknak is, kikre az anyaság nemes hivatása vár, teljesen tájékozottaknak kell lenniök. A tudós professzor elmondja könyvében mindazt, amit még az intelligens anyák legtöbbje sem tud, legfeljebb csak sejt: elmondja mindazokat a jó tanácsokat, amelyeket az áldott állapotban levő nőnek nemcsak a maga, hanem születendő gyermeke érdekében is tudnia kell. Hány fiatal anya kerülhetné ki a szenvedéseket, ha mindazt tudná és betartaná, amit ebben a fejezetben a sokat tapasztalt nőorvos elmond és hány gyermek életét lehetne megmenteni azzal, ha mindenütt tudnák azt, hogy miképen kell az újszülöttel bánni, hogyan kell azt táplálni. A gyermekágyas nő gondozását se tudják ma még mindenütt, sőt intelligens körökben is sok fonákságot tapasztalhatunk e téren. Mindezeket könnyen érthető modorban és úgy mondja el *Elischer* tanár «*Az anyaság higiénéje*» c. könyvében, hogy azt a fiatal mamák haszonnal olvashatják. A *Gerlóczy* Zsigmond dr. szerkesztésében megjelenő *Egészség Könyvtárá*-nak ez első kötete (kiadja a *Franklin-Társulat*) a könyvkereskedésekben 1 korona 50 fillér bolti áron kapható.